

Specializační studium pro školní metodiky prevence – metodická příručka

Příklad dobré praxe

Kateřina Tomanová
Miroslav Charvát a kol.

SPECIALIZAČNÍ STUDIUM PRO ŠKOLNÍ METODIKY PREVENCE - METODICKÁ PŘÍRUČKA

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE

Univerzita Karlova
1. lékařská fakulta v Praze
a Všeobecná fakulní nemocnice v Praze
Klinika adiktologie

SPECIALIZAČNÍ STUDIUM PRO ŠKOLNÍ METODIKY PREVENCE - METODICKÁ PŘÍRUČKA

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE

Autorský kolektiv:
Kateřina Tomanová
Miroslav Charvát a kol.

SPECIALIZAČNÍ STUDIUM PRO ŠKOLNÍ METODIKY PREVENCE
METODICKÁ PŘÍRUČKA (PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE)

Autorský kolektiv: Kateřina Tomanová, Miroslav Charvát a kol.

Vydala Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Apolinářská 4, Praha 2, ve vydavatelství TOGGA, spol. s r. o., Volutová 2524, Praha 5.

© Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF a VFN v Praze, 2012

© TOGGA, 2012

Jazyková korektura: Světlana Pavlíková

Koncept obálky: Hana Valíhová

Typografie a sazba z písma Baskerville a John Sans: Jaroslav Průka

Vydání první, Praha 2012

Elektronická publikace

978-80-7476-012-9

NEPRODEJNÉ!

Všechna práva vyhrazena. Tato kniha ani její části nesmějí být žádným způsobem reprodukovány, ukládány či rozšiřovány bez písemného souhlasu vydavatele.

Obsah

1	Úvod	7
2	Cíle a východiska	9
2.1.	Vize	9
2.2.	Náplň práce, potřeby a možnosti školního metodika prevence	10
2.3.	Hlavní cíle	11
3	Příprava	13
3.1.	Akreditace	13
3.2.	Realizační tým	13
3.3.	Materiální zázemí	15
3.4.	Časová struktura	16
3.5.	Cílová skupina	16
4	Realizace (program a průběh studia)	19
4.1.	Metody práce	19
4.2.	Seznamovací pobyt	20
4.3.	Výukové lekce	21
4.4.	Odborné stáže	32
4.5.	Závěrečná práce	33
4.6.	Závěrečné zkoušky	33
4.7.	Závěrečný pobyt	34
4.8.	Interakce ve skupině	36
4.9.	Evaluace	36
5	Použité a doporučené zdroje	39
	<i>Příloha č. 1 – Program 8. výukového dne „Třída může být tým“</i>	41
	<i>Příloha č. 2 – Program Seznamovacího pobytu</i>	43
	<i>Příloha č. 3 – Potvrzení o absolvování odborné stáže</i>	45
	<i>Příloha č. 4 – Hodnocení Závěrečné práce specializačního studia pro ŠMP...</i>	46
	<i>Příloha č. 5 – Otázky k závěrečným zkouškám studia „A nebo... 2“</i>	48
	<i>Příloha č. 6 – Záznam o průběhu závěrečné zkoušky</i>	53

Publikace vznikla a byla vydána pod odbornou záštitou a koordinací:

Kliniky adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze

Klinika adiktologie

Díky finanční podpoře:

projektu Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů
pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni
CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky
a je spolufinancován z institucionální podpory na rozvoj výzkumné organizace, PRVOUK-P03/LF1/9.

1 Úvod

Primární prevence rizikového chování na školách a školských zařízeních se dá přirovnat k živému organismu vyvíjejícímu se v extrémních podmínkách. Chybí mu prostor, čas, zdroje energie, je ohrožen celou řadou predátorů, ale přesto sílí, rozrůstá se a rozšiřuje, utužen každodenním bojem o přežití a překonáváním náročných překážek. Postupně se v nepřehledném chaosu preventivních aktivit rýsuje strukturovaná systematická práce pedagogů a dalších odborných pracovníků, prostupující od raného věku dítěte všemi ročníky základní školní docházky i navazujícího vzdělávání. Současně dochází k funkčním systémovým změnám, úpravám legislativy, rozvoji metodických podkladů a zefektivňování přímého působení na cílovou skupinu – děti.

Primární prevence pomáhá rozvíjet základní principy demokratické společnosti, směřuje k rovnoprávnosti vztahů v dětském kolektivu, vzájemné ohleduplnosti, toleranci, schopnosti spolupráce a participace, k respektování pravidel a společenských hranic, k harmonickému rozvoji osobnosti. Zvyšuje efektivitu výuky. Podporuje mechanismy zdravého životního stylu. Nabízí informace, podporu, zpětnou vazbu a první oko záchranné sítě ohroženým jedincům. Úkolem specializačního studia pro školní metodiky prevence je vytvořit síť kvalifikovaných pedagogických pracovníků, opěrných bodů ve vývojovém procesu primární prevence, kteří mají dostatečně blízko k dítěti, k jeho rodině, ke škole a ostatním pedagogům, aby mohli koordinovat a směřovat preventivní aktivity bezpečnou a správnou cestou.

V roce 2005 sestavil Miroslav Charvát, psycholog a akademický pracovník katedry psychologie FF UP Olomouc, tým kolegů a přátel, se kterými spustil vzdělávací program spolufinancovaný ESF a státním rozpočtem ČR s pracovním názvem „A nebo...“. Program byl určen učitelům a byl zaměřený na práci s jednotlivcem i se třídou dětí základních a středních škol v rámci prevence rizikového chování. V návaznosti na úpravu legislativy, která v dané době probíhala, se program postupně rozšířil na 250hodinové specializační studium pro školní metodiky prevence. Tým realizátorů spolu s M. Charvátem tvořili Eleonora Smékalová, Miluše Hutýrová, Marek Kolařík, Aleš Neusar, Kateřina Tomanová a Martin Dolejš. Program měl jen rámcovou strukturu a de facto se

velmi pružně vyvíjel díky intenzivní spolupráci nejen lektorů, ale především samotných studentů specializačního studia. Postupně byly realizovány 3 běhy a proškoleny zhruba 70 pedagogů.

Uplynulo několik let a byl to opět M. Charvát, který přišel v roce 2010 s další možností realizace vzdělávacího programu, tentokrát jako součást projektu „Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence rizikového chování pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK“ s pracovním názvem VYNSPI. Řešitelem projektu je Centrum Adiktologie při 1. LF UK a VFN Praha ve spolupráci s IPPP. Akreditaci programu specializačního studia „A nebo... 2“ připravila a získala Pedagogicko-psychologická poradna Olomouckého kraje. Bylo proškoleny dalších 25 školních metodiků prevence. Realizační tým se mírně obměnil, zapojilo se více odborníků z praxe a vnikla tato sestava: Miroslav Charvát, Kateřina Tomanová, Marek Kolařík, Martin Kupka, Eva Maierová, Martin Dolejš, Miluše Hutýrová, Eleonora Smékalová, Ladislav Spurný, Silvie Houšťavová, Petr Spurný, Karel Opravil a Milan Pšenčík. Všichni tito odborníci a kolegové, realizátoři vzdělávacího programu „A nebo... 1 i 2“, jsou spolutvůrci jeho obsahu, a tím i této metodické příručky – ukázky mnohaletých zkušeností a dobré praxe.

2 Cíle a východiska

2.1 Vize

Naší představou bylo vytvořit ucelený program určený školním metodikům prevence (dále jen ŠMP) a dalším pedagogům, kteří chtějí na této pozici ve školách a školských zařízeních působit. Svým obsahem má pomoci vybavit učitele vědomostmi a dovednostmi zaměřenými především na primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže základních a středních škol. Má posílit schopnost metodika koordinovat a plánovat preventivní aktivity, orientovat se v systému prevence a v regionální síti odborníků a institucí participujících na této tematice. Je zaměřen také na posilování kompetencí pedagogů v oblasti práce s mezilidskými vztahy v rámci třídního klimatu, na nácvik zvládnání krizových situací spojených s rizikovými jevy na školách. Měl by pomoci pedagogům zvládat problémové situace věcně, bez afektu, efektivně, s minimálními riziky a ztrátami, ku prospěchu všech zúčastněných.

Studium má formu kvalitních zážitkových vzájemně provázaných a navazujících lekcí, spojených s rozvíjením osobností frekventantů, s nácvikem řešení konkrétních situací a podložených kvalitním a ověřeným teoretickým zázemím pod vedením zkušených lektorů. Díky pravidelnému setkávání a interakcím ve skupině mají studenti možnost obohacovat se i svými různorodými praktickými zkušenostmi, porovnávat různé postoje a strategie, dávat si vzájemnou zpětnou vazbu a podporu. Mají příležitost navázat osobní spolupráci s řadou odborníků z oblasti prevence.

Domníváme se, že právě intenzivní interaktivní způsob práce dodá pedagogům potřebnou jistotu a kompetence pro zacházení s komplikovanými jevy, jako je agresivita, šikana, drogové experimenty, sebepoškozování a rizikové chování ve všech jeho podobách.

2.2 Náplň práce, potřeby a možnosti školního metodika prevence

Roli školního metodika prevence na většině českých základních škol z našeho pohledu nejlépe vystihuje úvod k závěrečné práci jedné ze studentek specializačního studia, zkušené pedagožky-praktičky Mgr. Ivany Filkászové, která vykonává svoji práci velmi kvalitně a s láskou:

Preventistka – elementaristka?!

Elementaristkou jsem už více než 10 let a preventistkou teprve druhým rokem. Snažím se tyto dvě role spojit tak, aby se obě vzájemně prolínaly a obohacovaly. Cítím, že při práci s těmi nejmenšími, mohu pro prevenci ve škole zatím udělat nejvíc. Domnívám se, že v přístupu k prevenci jsme na naší škole spíše na začátku. Některými kolegy je vnímána jen jako něco, co musí být, jako něco, co je zdržuje a zatěžuje. Tento postoj je mnohdy důsledkem toho, že si učitelé často připadají jako úředníci, musí plnit mnohdy nesmyslné úkoly, které všechny zdržují od učitelské práce. Důsledkem zbytečného přetěžování je pak negativní přístup k aktivitám, které přímo nesouvisí s výukou, a pokud se konají, pak k nim někteří učitelé zaujmají formální přístup bez osobního zaujetí, bez osobní invence. Pro mě, jako pro novou a začínající preventistku, je změna k jinému náhledu na prevenci velkou výzvou. Mým úkolem je tedy pozvolna a nenásilně působit na některé kolegy k posunu ve vnímání významu prevence, protože prevence je úspěšná jen tam, kde je součástí každodenního života, není od něj odtržena, ale naopak je přirozenou a nenásilnou součástí každého školního dne. Tento proces však bude vyžadovat určitý čas. Jako učitelka mohu pracovat na „svém poli“, tedy s dětmi na 1. stupni, a zejména s průřadky, okamžitě. Jsem přesvědčena, že pokud nejmladší školáky naučíme aktivně se podílet se na vytváření prostředí, v němž vládne důvěra, solidarita, vzájemný respekt, kde silný chrání slabého, kde jedinec umí chránit sám sebe, pak si děti tuto „výbavu“ ponесou do vyšších ročníků a to umožní eliminovat výskyt rizikového chování na celé škole. Mým úkolem jako učitelky 1. třídy je učit děti číst, psát, počítat. Mojí snahou je konat tak ve třídě a ve škole, která je pro všechny „ostrovem pohody a bezpečí“.

Kumulování rolí učitel, třídní učitel, metodik prevence, vedoucí zájmového kroužku, omezený časový prostor pro vykonávání náplně práce školního metodika prevence, nedostatečná podpora ze strany vedoucích pracovníků, nepochopení a neochota ke spolupráci ze strany ostatních pedagogů – to jsou nejčastěji zmiňované překážky, na které ŠMP neustále naráží. I aktivní a iniciativní metodik se často stává velmi brzy osamělým jezdcem v poli, ztrácí rychle energii a ustupuje do bezpečí splněných základních formalit. Jedním z cílů specializačního studia je naučit metodiky lépe strukturovat svou práci, vyjednat si s vedením školy a za jeho podpory také s týmem spolupracovníků

podmínky realizace preventivních aktivit. Je třeba ujasnit si vzájemná očekávání a kompetence, nastavit systém hodnocení a možnosti dalšího vzdělávání, vytvořit prostor pro diskusi, tvůrčí proces a spolupráci. Nutné je také stanovit si zdravě hranice své osobní angažovanosti, dbát na duševní hygienu a prevenci syndromu vyhoření, protože role metodika prevence zahrnuje jednoznačně řešení silně emocionálních a krizových situací u dětí, náročná a často konfliktní jednání s rodiči, s kolegy, s policií, se sociálními pracovníky apod.

Roli školního metodika prevence nelze plnit zadarmo! Aby se z formální funkce stala systematickou plánovanou a efektivní koordinační činností, je nutné tento proces podpořit dostatečnou motivací, průběžnou kontrolou a adekvátním ohodnocením nejen ze strany přímých nadřízených, tedy vedení škol, ale především upevněním a jasnou definicí práv a povinností školního metodika primární prevence v legislativě. V současné době tuto roli určuje zejména vyhláška Školského zákona 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních a její upravená verze vyhláška 116/2011 Sb.

2.3 Hlavní cíle

- ◆ poskytnout studentům informační přehled o jednotlivých oblastech primární prevence
- ◆ poskytnout informační přehled o pozici primární prevence v systému veřejné správy, o aktuální legislativě, o odborné podpoře a možnostech spolupráce a financování
- ◆ pomoci se orientovat v roli metodika prevence a požadavcích na ni kladených, posílit kompetence a schopnost nastavit si zdravě hranice své práce
- ◆ upevnit dovednost vytvářet smysluplné a efektivní Minimální preventivní programy
- ◆ rozvíjet osobnostní předpoklady a dovednost komunikovat, řešit krizové situace, citlivě vnímat a reagovat na potřeby dětí a dětských skupin
- ◆ poskytnout možnost sebereflexe, intervizní a supervizní podpory

3 Příprava

3.1 Akreditace

Studium k výkonu specializovaných činností – prevence sociálně patologických jevů je realizované v rámci DVPP dle vyhlášky č. 317/2005 Sb. § 9 c).

Veškeré podrobné informace k podmínkám a procesům akreditace včetně termínů přijímání žádostí, formulářů, postupů a především Standardů pro udělování akreditací DVPP jsou uvedené na adrese: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/akreditace-v-systemu-dvpp>. Vzdělávání školních metodiků prevence se týká bod 6 c) Studium k výkonu specializovaných činností prevence sociálně patologických jevů.

3.2 Realizační tým

Důležitým krokem pro hladký průběh a efektivní výuku je sestavení funkčního realizačního týmu. Není nutné, aby všichni jeho členové byli seznámeni se všemi interními procesy, ale měli by sdílet společnou filozofii, participovat na hlavních cílech a flexibilně si předávat informace.

Hlavní koordinátor (případně dvojice koordinátorů kvůli zastupitelnosti) – má na starosti vedení studia, zajištění ekonomického a materiálního zázemí, tvorbu vhodné struktury, hlavních cílů a vizí, přípravu podkladů pro akreditaci, sestavení týmu, oslovení cílové skupiny, propojování komunikace mezi jednotlivými členy týmu, mezi studenty, celkový management.

Odborní lektori – *za ideální považujeme systémové propojení mezi vědeckou akademickou půdou, odborníky z praxe a úřední sférou.* V takové sestavě můžou lektori studentům přiblížit oblast prevence ze širokého úhlu, umožnit komplexní pohled na tuto problematiku, pochopení mezirezortní provázanosti a výhody

spojení vědy a praxe. *Doporučujeme klást důraz na osobnost lektorů, nejen odbornost a zkušenosti, ale i autoritu, charisma, renomé, schopnost pracovat se skupinou interaktivně a podporovat funkční dynamické procesy ve skupině.* Osvědčila se také zkušenost čerpat z regionálních zdrojů, především z důvodu užší spolupráce se školami a školními metodiky, osobní vazby, znalosti terénu a v neposlední řadě ekonomické výhodnosti.

Administrativní zázemí – organizace dvouletého specializačního studia obnáší celou řadu administrativních kroků. Je vhodné, když je zabezpečuje zkušená, flexibilní a trpělivá osoba s dobrými komunikačními předpoklady.

Evaluátor – velice důležitou a nepostradatelnou součástí každého vzdělávacího procesu by mělo být průběžné hodnocení efektivity výuky a spokojenosti studentů s jejím průběhem, realizované zkušeným odborníkem prostřednictvím osvědčených a ověřených metod.

Supervizor – odborné vedení lektorů, kontrola a možnost jednotlivých členů týmu propojit své zkušenosti a poznatky zajišťované vhodným supervizorem není podmínkou, ale je velkou výhodou.

Komunikace uvnitř týmu

Aby jednotliví členové týmu mohli udržovat jakýsi společný trend, (jednotnou „linku“ studia), který považujeme za velice užitečný, prospěšný a výrazně zvyšující kvalitu výuky, je nutné vytvořit vhodný komunikační prostor:

Porady – min. 1× měsíčně porada realizačního týmu (hlavní koordinátoři, evaluátor, administrativa).

Výjezdové pobyty – v rámci adaptačního pobytu a závěrečného rozloučení vzniká možnost bližšího seznámení lektorů vzájemně i se studenty, příležitost k neformální komunikaci, kuloárním diskusím, společným zážitkům.

Supervizní setkání – prostor pro řízenou odbornou diskusi, jednotné cílení a směřování výuky, posuzování dynamických procesů ve skupině, poskytování zpětné vazby mezi lektory, obohacování různými postoji, pohledy a zkušenostmi.

3.3 Materiální zázemí

Financování – je vážnou otázkou, zda si mají studenti financovat specializační studium sami v rámci seberozvoje a profesního růstu, zda mají studium financovat zaměstnavatelé, tedy ředitelé škol z rozpočtu školy, anebo je vhodné a nutné systémově podpořit vzdělanost a připravenost školních metodiků prevence a vyhradit pro tento účel jiné finanční zdroje.

Vycházíme-li ze současné situace, pedagogové základních a středních škol necítí potřebu investovat sami do svého dalšího vzdělávání, zvyšování kvalifikace jim nepřináší adekvátní užitek. Celá řada škol se potýká s finanční krizí, nedostatkem žáků a nutností šetřit. Výhodou pro realizaci specializačního studia je získat podporu a financování formou dotací. Možnosti a zdroje dotací jsou různé. Významné možnosti skýtají Evropské sociální fondy (ESF), dotační programy MŠMT, dotační rozvojové programy jednotlivých krajů, případně obcí.

Za vhodný model považujeme i v případě dotovaného studia finanční spoluúčast studenta i školy. Podle našeho názoru to výrazně zvyšuje motivaci pedagogů ke studiu, iniciativu, zainteresovanost vedoucích pracovníků škol na náplni a průběhu studia a jejich ochotu podpořit roli metodika prevence na škole a vytvořit vhodné podmínky pro výkon této funkce.

Prostory – školicí místnost by měla být lehce dostupná hromadnou městskou dopravou a v okolí by měla být možnost stravování. Vzhledem k interaktivnímu způsobu práce by měla být prostorná, světlá a útulná, svou velikostí by měla odpovídat početnosti skupiny a umožňovat volný pohyb po místnosti. Z vybavení zmíníme koberec, umožňující pohyb na zemi (dramatizace, výtvarné techniky, relaxace) a pohodlné židle, nejlépe s vestavěným psacím pultem, rozmístěné do kruhu, které lze flexibilně přemísťovat. Vzhledem k zařazování různých výtvarných technik je vhodné umyvadlo a je třeba myslet i na kapacitu a dostupnost sociálního zařízení a nádobí na občerstvení.

V případě, že součástí studia jsou vícedenní pobytové akce, je důležité mít kontakt na vhodné pobytové zařízení, které je cenově, dopravou i kapacitou dostupné a splňuje i ostatní podmínky. Máme na mysli klidné prostředí s možností pobytu v přírodě, poskytující soukromí a bezpečí, abychom realizaci programu nikoho nerušili a nikdo nerušil nás. Musí být vybavené vhodnou školicí místností, mělo by poskytovat ubytování a stravování adekvátní složení skupiny (možnost dietní či vegetariánské stravy, lépe nižší počty osob na pokoji apod.). V neposlední řadě je důležité sjednat vstřícný a pružný přístup obsluhujícího personálu, možnosti večerního společenského programu a dostatečně předem si rezervovat termíny pobytu.

Pomůcky – základním vybavením je dostupné technické zázemí (počítač či laptop, dataprojektor, projekční plátno, flipchart nebo přenosná tabule a odpovídající psací potřeby. Podle náplně programu je třeba průběžně zajišťovat speciální potřeby pro jednotlivé výukové dny dle dohody s lektory (syllaby k výuce, výtvarný materiál apod.). Doporučujeme využívat k zařazeným interaktivním technikám takové pomůcky, které jsou školám běžně dostupné.

Občerstvení – pohodlí a příjemnou atmosféru během výuky podporuje také možnost lehkého občerstvení během přestávek (káva, čaj, voda, sušenky), které lze financovat formou drobných příspěvků do společné kasy.

3.4 Časová struktura

Dvouleté studium je rozloženo do 4 semestrů, kopíruje strukturu školního roku a zohledňuje časové možnosti účastníků v souvislosti s možnostmi škol uvolňovat zaměstnance. Na počátku studia rozesíláme dotazník a zjišťujeme preference studentů, zda je pro ně výhodnější střídání výuky v různých dnech v týdnu kvůli suplování na školách, anebo upřednostňují pravidelnost (každý sudý pátek apod.). Optimální frekvence je 1× za 14 dnů. Většinou v preferencích převažuje střídavý program, pedagogové tím pádem nepřicházejí o stejné vyučovací hodiny v rozvrhu škol. Realizování běžné výuky během víkendových dnů považujeme za nevhodné z důvodů duševní hygieny. Zařazujeme tam pouze víkendové pobytové akce, které mají hravou a odpočinkovou strukturu.

Studium začínáme adaptačním pobytem a ukončujeme závěrečnou rozlučkovou akcí (více v kapitole realizace). Podmínkou ke splnění studia je 80% docházka s možností individuální domluvy v případě vyšší absence z vážných zdravotních důvodů. Jednotlivé výukové dny jsou rozdělené do tematických bloků s přestávkami. *viz příloha č. 1 Program výukového dne.*

3.5 Cílová skupina

Výběr studentů a skladba skupiny jsou náhodné a vyplývají z potřeb regionu. Scházejí se pedagogové z různých typů škol a školských zařízení – ZŠ, SŠ, SOU, škol při zdravotnických zařízeních, speciálních škol, školní psychologové, speciální pedagogové, metodici prevence na poradnách, vzácně i ředitelé škol. Studenti jsou různého věku, s různými zkušenostmi, začátečníci i s dlou-

holetou praxí. Jsou zastoupena obě pohlaví s převahou žen, jak to vyplývá z celoškolské situace. Pestrost skupiny považujeme za výhodnou z hlediska vzájemného obohacování, dynamických interakcí, předávání zkušeností s odlišnými způsoby práce a podmínkami. Velikost skupiny předem určujeme a vycházíme z průměrného počtu dětí ve třídách – cca 25 lidí.

Snažíme se strukturou a náplní programu napodobit naši představu efektivní preventivní práce s běžně početnou třídou, kdy mají naši studenti možnost nejen získávat informace z různých oblastí primární prevence rizikového chování, ale také navazovat vztahy ve skupině, učit se sebezkušeností, mají možnost poskytovat a obdržet zpětnou vazbu v různých sociálních situacích, mohou nabízet i dostávat podporu od ostatních členů skupiny.

Před zahájením studia oslovujeme školy a školská zařízení s programovou nabídkou a využíváme spolupráce především s krajským školským koordinátorem primární prevence a s metodiky prevence na pedagogicko-psychologických poradnách, kteří mají kvalitní přehled o poptávce, jsou v intenzivním kontaktu se školami a v regionu Olomouckého kraje jsou také významnou součástí lektorského týmu specializačního studia „A nebo... 2“ a dalších vzdělávacích programů.

4 Realizace (program a průběh studia)

4.1 Metody práce

Studium má formu kvalitních zážitkových na sebe navazujících a vzájemně provázaných lekcí, spojených s rozvíjením osobností frekventantů, s nácvikem řešení konkrétních situací a podložených kvalitním a ověřeným teoretickým zázemím. Struktura jednotlivých lekcí je jednotná a vychází z osvědčených pedagogických postupů, metod interaktivní práce se skupinou a třífázového modelu učení:

1. fáze EVOKACE – vzbuzení zájmu, motivace, návaznost na minulé téma, na předchozí zkušenost, základní informace o novém tématu, sdílení zkušeností a názorů prostřednictvím diskuse, hra či technika navozující potřebnou atmosféru.
2. fáze UVĚDOMĚNÍ – fáze osvojování nových poznatků, empirického poznání pomocí běžných výukových metod, ale i prostřednictvím prožitku, se záměrem ponechat co nejvíce prostoru studentům vyjádřit se k tématu (práce ve dvojicích, v menších skupinách, začleňování pohybových, výtvarných, dramatických aj. aktivit, střídání činností, změna místa, využití zajímavých pomůcek a materiálů).
3. fáze REFLEXE – shrnutí nových poznatků, zpětná vazba, popis pracovního procesu – na co jsme se v lekcí zaměřili, co bylo náročné a co bylo snadné, postřehy, nápady a důležité momenty, hodnocení práce lektorem i studenty. Je dobré si uvědomit, že fáze reflexe je časově náročná, a pokud je opomíjena, výrazně se snižuje efektivita učení!

Obsah programu a jednotlivých lekcí nelze jednotně stanovit. Teoretické části jsou obvykle pevně dané podmínkami akreditace a mění se pouze v souladu s novými vědeckými poznatky a aktuálními legislativními změnami. Část zážit-

ková by měla pružně reagovat na atmosféru ve skupině, potřeby jednotlivých členů, na vývoj skupinové dynamiky. Záleží na výběru lektora, které metody a techniky zvolí, na jeho zkušenostech a preferencích. Důležité je volit metody tak, aby nepřekračovaly hranice bezpečí jednotlivých členů skupiny, aby evokované emoce nezacházely hlouběji do osobní roviny prožívání. Přesto se může stát, že i jednoduchá, prostá a nenáročná hra vzbudí silnou citovou odezvu u některého ze studentů; v takovém případě je třeba ze strany lektora vždy citlivě a diskrétně nabídnout pomoc a možnost ošetření. Ideální volbou jsou takové techniky, které lze přeneseně v upravené podobě použít při práci s dětskou skupinou (třídou) ve školním prostředí. Nejčastěji používanými postupy jsou komunitní kruh, diskuse, práce v menších skupinách, psychosociální hry, hry zaměřené na týmovou spolupráci, výtvarné a pohybové hry, hry s využitím rytmu a hudby, relaxační techniky, psychodrama, nácvik krizových situací.

4.2 Seznamovací pobyt

(1.–3. výukový den)

Jedná se o třídní pobytový program v přírodním prostředí, zaměřený na vzájemné seznámení studentů i lektorů prostřednictvím řízených technik a her, ale i neformálně v kuloárech a během společenských večerů. Účast na něm je nutnou podmínkou k zahájení studia. Pobyt nabízí dostatečný časový prostor pro nastavení základních organizačních a komunikačních pravidel, formulování společných cílů a očekávání týkajících se průběhu a obsahu studia. Studenti v diskusi reflektují potřeby praxe, mohou sdělovat svá přání a představy.

Organizace – organizační zázemí zajišťují hlavní koordinátoři studia spolu s administrativním pracovníkem. Obsah programu a interaktivní práci se skupinou zajišťuje lektor či dvojice lektorů, kteří mají největší zkušenosti s pobytovými akcemi. Evaluátor kromě hodnocení průběhu zaznamenává průběžně zajímavé názory, náměty a připomínky, které jsou důležitým materiálem pro inspiraci a rozšíření a zkvalitnění náplně studia.

Příklad konkrétního programu seznamovacího pobytu viz příloha č. 2.

4.3 Výukové lekce

V této kapitole je stručně popsán obsah jednotlivých výukových lekcí, jejich zaměření, akcentovaná témata. Studijní program koresponduje s formálními akreditačními požadavky, ale je značně obohacen o prožitkovou sebezkušenostní část a vychází z aktuálních potřeb praxe a poptávky studentů. Lekce na sebe svým obsahem, tak jak jsou za sebou řazeny, logicky navazují. Kromě logické návaznosti informací se zohledňuje také vývoj skupinových vztahů. Lekce náročné na atmosféru bezpečí, na důvěru, s převahou prožitkové sebezkušenostní složky, jsou řazeny až do pozdějších semestrů. Hry a techniky realizované v programu jsou ve většině případů vhodné pro školní prostředí a frekventanti jsou seznámeni se způsobem, jak je bezpečně používat.

Pozice a role školního metodika prevence (4. výukový den)

- ◆ standardy primární prevence, dokumentace šk. metodika, školní strategie
- ◆ rovnováha profesionality a lidského přístupu
- ◆ dovednost rozpoznat stupeň závažnosti
- ◆ zadání ročníkové práce na téma tvorba MPP

Protože většina konkrétních témat, která souvisejí s rolí metodika prevence, jsou zpracována detailně v dalších výukových dnech (legislativa, tvorba MPP, systematická spolupráce vně i uvnitř školy ad.), je program zaměřený především na možnost vzájemně si sdělit individuální zkušenosti členů skupiny s funkcí školního metodika prevence, posouzení různých přístupů v praxi, zformulování potřeb vzhledem k náplni učiva. Vše je realizováno interaktivní formou tak, aby to bylo návodem na zahájení spolupráce s třídním kolektivem.

Ve dvou se to lépe táhne (5. výukový den)

- ◆ spolupráce vně a uvnitř školy
- ◆ systém spolupracujících institucí, odborných pracovišť, odborných pracovníků v regionu
- ◆ koordinace preventivní práce uvnitř školy – rozdělení rolí

Teoretická část je zaměřena na strukturu systému primární prevence ve školství i napříč dalšími rezorty, interaktivní část zjišťuje ideální nastavení spolupráce a rozdělení kompetencí ve škole a úskalí, která se v praxi často objevují.

Prevence není a je terapie (6. výukový den)

- ◆ etické zásady poradenské a preventivní práce ve školství
- ◆ dvojí role – učitel – metodik prevence, správný výběr a používání psychologických her, technik a základní pravidla pro jejich aplikaci – dvou-sečná zbraň
- ◆ hranice – vymezení osobních kompetencí a možností

Velice důležitým krokem směrem k citlivé a nosné preventivní práci s mládeží je umění rozpoznat míru závažnosti různých problémů u dětí, zvolit správný postup, který se může lišit případ od případu, dbát etických zásad, hranic a pravidel. Velmi náročné je skloubit vnímavý lidský přístup a zároveň si zachovat profesionální odstup a jednat racionálně, zejména v krizových situacích, často pro děti nebezpečných, které ve škole mohou nastat.

Prevence není terapie a učitel si nesmí hrát na terapeuta anebo spasitele, avšak práce s dětskou skupinou i každý jednotlivý případ rizikového chování u dětí vyžaduje u pedagoga vysokou míru sociální inteligence, taktu, pozorovatelský talent, trefný odhad a schopnost rychle a správně rozhodovat. Také dokázat vyhledat odbornou podporu a pomoc. Rozvoj těchto dovedností je hlavním cílem nejen této lekce, ale celého studia.

Rodina (7. výukový den)

- ◆ výchova v rodině, sanace rodiny
- ◆ spolupráce rodiny a školy, prevence s rodiči (konkrétní možnosti)
- ◆ vliv socioekonomické úrovně na výchovu
- ◆ národnostní, náboženské a jiné kulturní odlišnosti
- ◆ zneužívání a syndrom CAN

Rodina plní nezastupitelnou roli při nastavování pravidel pro fungování v malé skupině. Škola plní nezastupitelnou roli při nastavování pravidel pro fungování ve větší skupině. Co se však děje, když jedno nebo druhé selhává? Jaká jsou specifika dnešní rodiny související s rozvodovostí, omezenými časovými kapacitami rodičů, rozdíly v sociálně-ekonomických podmínkách? Jaká je role muže a role ženy ve výchově, ale i ve vzdělávání (důsledky feminizace školství)? Jak je možné, že jsme měli ve třídě 2 roky týrané dítě, a vůbec jsme o tom nevěděli? Alespoň částečné odpovědi a prostor pro zamyšlení se nad těmito otázkami dává obsah této lekce.

Třída může být tým (8. výukový den)

- ◆ ladění vztahů ve třídě – jejich rozvíjení, upevňování soudržnosti a soudržnosti
- ◆ základní pohled na třídu jako na skupinu individuálních osobností, mezi kterými vzniká skupinová dynamika, vztahy, přátelství, rivalita
- ◆ vliv výrazných typů osobností na dění v třídním kolektivu – nadané děti, vůdčí typy, outsideři
- ◆ obecná typologie – různé pohledy

Každý, kdo delší dobu pracuje v oblasti primární prevence, ví, jak důležitou roli hraje atmosféra třídního kolektivu a vztahy žáků ve třídě. Zdravý kolektiv, který má férového a oblíbeného vedoucího (třídního učitele, trenéra, vedoucího zájmového kroužku), který má možnost kromě výkonových aktivit a povinností zažívat společně i volnější situace, je nejlepším základem pro rozvoj zdravého životního stylu. Neznamená to, že se u těchto dětí nesetkáme s rizikovým chováním, ale prostřednictvím kolektivní spolupráce, demokraticky nastavených pravidel a spravedlivých přiměřených odměn a sankcí můžeme nezdravé chování mnohem lépe ovlivnit.

Šikana (9. výukový den)

- ◆ definice
- ◆ jak se pozná, stadia, teorie
- ◆ co řeším já a kdy je třeba pomoc zvenčí (policie, psycholog)
- ◆ jak jí předcházet
- ◆ co dělat s jedinci a kolektivem postiženými šikanou

Jev zvaný šikana se v naší společnosti vyskytuje poměrně často. Může nás doprovázet prakticky celý život. Začíná obvykle v rodině mezi sourozenci, pokračuje v mateřské škole a dalších školách, v zájmových skupinách, v zaměstnání, v partnerských vztazích, mezi sousedy a může končit třeba různými formami týrání v domově pro seniory. Výzkumy naznačují a praxe potvrzuje, že nejvíce jsou tímto jevem postiženy základní školy, zvláště školy a učiliště. Nejvíce kritická se zdá situace v domovech s ústavní výchovou a dále učilištních internátech.

Nutno říci, že dosavadní pedagogické vzdělání neposkytuje ucelené poznatky o problematice šikanování a o zákonitostech skupinového života. Pe-

dagogové nejsou prakticky ani teoreticky ve většině případů schopni šikanu zvládnout a školy svým postojem v mnoha případech popírají reálnou existenci šikany v jejich prostředí a tím jí „dávají zelenou“. Cílem lekce je především, aby studenti pochopili, o jak závažný jev se jedná, aby dokázali správně pozorovat, zjišťovat informace, zachytit varovné signály a zvolit bezpečné postupy vedoucí k ošetření.

Sociální poruchy a problémové chování (10. výukový den)

- ◆ co jsou to problémy v chování
- ◆ kdy a kde problémy v chování u dítěte vznikají a jak se projevují
- ◆ co víme jako učitelé o rodině dítěte a sociálním prostředí, ve kterém se pohybuje
- ◆ děti s poruchami chování v kolektivu spolužáků a dopad na vztahy ve třídě
- ◆ identifikace specifických potřeb dětí s poruchami chování

Každé dítě projeví občas nějakou necitlivost nebo neposlušnost, bude záležet především na době trvání problému a jeho intenzitě, zdali takové chování označíme jako problémové. Toto konstatování je však vysoce subjektivní a ani odborníci se nemusí vždycky shodnout. Významnou roli v posuzování jednotlivých projevů chování u dítěte hrají vlastní hodnotová měřítká, morální schémata a tolerance posuzovatele. V průběhu dětství a dospívání se můžeme setkat s celou řadou chování, které označíme jako problémové, projevující se od neposlušnosti, vzdorovitosti, neklidu, odmítání autorit, přes krádeže, zapírání, lhaní, záškoláctví až po projevy necitlivosti a agresivity vůči věcem, zvířatům, lidem.

Umět dítě usměrnit, motivovat, odměňovat, ale také adekvátně potrestat patří k základním předpokladům pedagogického talentu. Často se však od pedagogů očekává i prvotní impulz a odhad, kdy hranice chování dítěte trvale překročila zdravou míru a je třeba odborné pomoci. Na rozdíl od rodičů má totiž pedagog kromě odborného vzdělání také dostatečný osobní odstup a mnohem širší možnost srovnání.

Drogy a závislosti (11. výukový den)

- ◆ zamyšlení nad pojmy: závislost, droga, mýty o drogách...
- ◆ nejčastěji zneužívané látky, typický průběh „kariéry“ uživatele drog, systém péče o uživatele drog, statistiky

- ◆ jak rozpoznat, kdo má problém s drogami, jak s ním komunikovat, vymezení hranic, zapojení rodičů, spolupráce s odborníky a ostatními zařízeními, práce policie
- ◆ co v prevenci na škole funguje a co nefunguje

„U nás na škole drogy nejsou!“ – věta stokrát opakovaná a naprosto mylná. Strach pedagogů ze špatné pověsti školy často nepřehluší ani přesné a podrobné výsledky seriálních výzkumů, jejichž výstupy mluví jasně – na našich školách a u našich dětí drogy jsou. A v první řadě jsou to tzv. „drogy legální“ (cigarety a alkohol), jejichž užívání mladistvými ovšem legální rozhodně není, což si pořád ještě značná část dospělých, kteří dětem drogy zpřístupňují, neuvědomuje. Prevenci nelze dělat zaslepeně. Pouze tváří v tvář reálným problémům a reálným informacím můžeme cíleně a systematicky ovlivňovat postoje a názory dětí a mládeže.

Menšiny, migranti, cizinci (12. výukový den)

- ◆ menšiny – národnostní, kulturní, etnické
- ◆ extremistická hnutí, terorismus, etnocentrismus, xenofobie
- ◆ kulturní odlišnosti, stereotypy a předsudky
- ◆ minority a identita
- ◆ interkulturní vztahy a komunikace, specifika
- ◆ výchova nejen k toleranci, ale i k respektu a přijetí

V zahraniční literatuře se vyskytuje termín „viditelné menšiny“. Je to ta menšina, jejíž příslušníci jsou viditelně odlišeni od majority – barvou pleti, typickými rysy obličeje, způsobem oblékání apod. Situace viditelné menšiny je komplikovanější než situace menšin, které se vzhledem neodlišují. Viditelná odlišnost přitahuje pozornost a snadněji vyvolává diskriminační chování. V ČR jsou v tomto ohledu nejviditelnější romská a vietnamská menšina, nejen svou vnější odlišností, ale i početností.

Jinakost vzbuzuje pocit ohrožení. Odmítání je nejjednodušší formou obrany. Každý z nás může být ve srovnání s ostatními něčím výrazně jiný, záleží jen na okolnostech a úhlu pohledu. Z hlediska primární prevence je třeba systematicky a od útlého věku učit děti vnímat jinakost a individuální rozdíly jako běžnou součást života, podporovat respekt k druhým a toleranci, zdůrazňovat demokratické právo každého člověka na svobodný život a nárok na vzdělání.

Zdravý životní styl, poruchy příjmu potravy, sebepoškození (13. výukový den)

- ◆ zdravý životní styl
- ◆ anorexie, bulimie, obezita
- ◆ sebepoškození, subkultury (Emo, Gotik...)
- ◆ odkazování a spolupráce s odborníky (lékaři, psychologové)

Zdraví je vždy výsledkem interakce člověka s okolím a je značně ovlivněno přístupem člověka k sobě samému a ke svému životu. Je výsledkem jeho vrozených dispozic tělesných i duševních, získaných dovedností, jeho vlastností a návyků, názorů a postojů a také dílem náhody a vnějších okolností. Faktem však zůstává, že životní styl je velice významným faktorem a jeho kvalitu nejvíce ovlivňují tyto aspekty: zdravá výživa, přiměřená fyzická aktivita, osobní duševní pohoda, funkční vztahy s okolím, způsob a kvalita zvládání stresu. Tato tematika prostupuje celou řadou výukových předmětů a školní prostředí může poskytnout nejen prvotní pomoc dětem se závažnými problémy, ale i nastavit základní návyky u dětí, kterým je rodina nedovedla poskytnout.

Jiné rizikové a nežádoucí jevy (14. výukový den)

- ◆ závislosti procesuální a vztahové
- ◆ gambling
- ◆ sekty
- ◆ záškoláctví
- ◆ kriminální chování, vandalismus atp.

Závislost jako protipól svobodné volby. Je důležité hledat způsoby, jak ve škole podporovat v dětech samostatnost, schopnost se rozhodovat, nést odpovědnost. Je třeba mít dostatečný přehled a umět děti informovat o rizicích různých typů lákadel a nebezpečných aktivit.

Sexuální a rodinná výchova (15. výukový den)

- ◆ výběr partnera, rané partnerské vztahy
- ◆ výchova k mateřství a rodičovství
- ◆ bezpečný sex
- ◆ prevence sexuálních nemocí (prevence HIV)

Láska, partnerství, rodina a rodičovství, vztahy mezi chlapci a dívkami, muži a ženami. Celoživotní proces budování funkčního partnerského vztahu a citového i materiálního zázemí pro další generaci. Pubertální pudovost a její nástrahy. I natolik intimní tematiku nelze nechat pouze na rodičích a je potřeba se o ní otevřeně a strukturovaně bavit i na půdě školy, protože rodiče dětí mnohdy sami nejsou nejlepším příkladem a děti své první partnery (ať už fantazijní, nebo v pozdějším věku reálné) často vyhledávají právě z řad svých spolužáků či spoluškoláků. Rozdíly mezi chlapci a dívkami a jejich neshody či shody také výrazně ovlivňují skupinovou dynamiku a atmosféru ve třídě.

Diagnostika a evaluace (16. výukový den)

- ◆ diagnostické nástroje zjišťování výskytu rizikových jevů na školách pro možnosti pedagogů
- ◆ diagnostické možnosti v prevenci ve spolupráci s jinými odborníky (psycholog, oblastní metodik prevence, policie, neziskové org.)
- ◆ evaluace a možnosti ověřování a zhodnocení efektu preventivní práce na škole
- ◆ různé formy dotazníkových šetření a práce s daty a statistikami

Už v lekci zaměřené na drogovou tematiku je zmíněno, že je třeba se opírat o reálná fakta, aby prevence byla účinná. Průběžným získáváním informací formou cíleného pozorování, rozhovorů, dotazníkových šetření, případně odbornou diagnostikou lze provést podrobnou analýzu školního prostředí u různých typů rizikového chování a zaměřit se v preventivní práci na konkrétní cíle a potřeby žáků. Je nutné postupovat systematicky a průběžně vyhodnocovat efektivitu preventivní práce.

Legislativní rámec prevence rizikového chování (17. výukový den)

- ◆ školský zákon a vyhláška 73/2005 Sb.
- ◆ zákon o rodině, o návykových látkách, o ochraně osobních údajů
- ◆ zákon o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních
- ◆ další legislativní podklady, práva a povinnosti pedagogů, rodičů, žáků

Práce pedagoga s dítětem, a tím spíše s dítětem, jehož chování je rizikové, se dá přirovnat k chůzi po tenkém ledě a vyžaduje odbornou znalost a připravenost. V mnoha případech dochází u dětí k závažným činům, které porušují

školní řád, někdy dosahují úrovně přestupků a v ojedinělých případech i činů trestných. Jednání s dítětem, s rodiči, se sociálními pracovníky, s policií je výrazně jednodušší, opírá-li se škola o aktuální metodická doporučení, strategie a orientaci v legislativě.

Tvorba minimálního preventivního programu (18. výukový den)

- ◆ organizace a plánování
- ◆ spolupráce s kolegy, s oblastním metodikem primární prevence
- ◆ ukázky dobré praxe MPP
- ◆ hodnocení

Minimální preventivní program (dále MPP) je základním preventivním nástrojem škol a školských zařízení. Jedná se o konkrétní dokument školy, který zahrnuje komplexní systematickou péči o oblast primární prevence. Je to plán postupů a aktivit, realizovaných v daném školním roce, jejichž cílem je vytvořit pozitivní sociální klima, prostředí vzájemného respektu a komunikace mezi žáky i učiteli, předávat žákům zdravé vzory chování, důvěryhodné informace a zkušenosti a předcházet tak rizikovému chování. Preventivní aktivity prolínají jednotlivými vyučovacími předměty, volnočasovými aktivitami, školními i mimoškolními projekty, besedami, zážitkovými a pobytovými programy, jsou neoddelitelnou součástí výchovných pedagogických postupů a přístupů.

Svým obsahem se MPP zaměřuje na formování postojů, vytváření pozitivního sociálního prostředí a vztahů, posilování komunikačních dovedností, asertivity, schopnosti spolupráce, participace, sebeovládání, zodpovědnosti, schopnosti nenásilně a konstruktivně řešit konflikty a zdravě zvládat a ventillovat úzkost, napětí a stres. Nabízí seberealizaci ve volnočasových aktivitách. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce, úzké spolupráci školy a rodiny a na týmové spolupráci celého pedagogického sboru školy.

Píšeme projekty – jak, o čem, pro koho, za kolik (19. výukový den)

- ◆ možnosti získání dotací na prevenci rizikového chování na škole
- ◆ vedení projektu – náročnost, kompetence
- ◆ praktické ukázky
- ◆ spolupráce s vedením školy

Projekt je popis rozsáhlejší preventivní akce, kterou má škola v záměru uskutečnit, která vychází z aktuálních potřeb školy, ale je nad rámec finančních možností školy. V takovém případě lze úředně žádat o finanční spoluúčasť – dotaci. Dotační možnosti a zdroje se mění podle aktuální situace celkového financování státu a regionálních potřeb a je nutné tyto možnosti aktivně vyhledávat, orientovat se v nabídkách. V současné době poskytuje významný prostor pro financování preventivních programů Evropský sociální fond (ESF), dotační programy MŠMT a MV (prevence kriminality), dotační rozvojové programy jednotlivých krajů, případně obcí. V projektu by měly být popsány všechny důležité informace o akci, záměr, cíl, význam, cílová skupina, časový plán, popis realizace, způsoby hodnocení efektivity, personální a materiální potřeby – rozpočet. Podporované a preferované jsou dlouhodobé ucelené programy s patřičnou akreditací, osvědčením. Studenti v této lekci získávají řadu užitečných informací a učí se, jak postupovat při přípravě projektu.

Primární prevence v systému veřejné správy, Primární prevence a její vztah k tvorbě školského kurikula (20. výukový den)

- ◆ strategie primární prevence na národní, krajské a regionální úrovni
- ◆ role krajského koordinátora a oblastního metodika
- ◆ vztah prevence a školních vzdělávacích programů

Systémové pojetí primární prevence umožňuje jasnou definici práv a povinností jednotlivých jejích komponent. Primární prevence přináleží ve správě školství do oblasti, která je rovněž podchycena v rámci tzv. kurikulární politiky ČR v oblasti školství. Pro primární prevenci to znamená nejen formální zařazení do tohoto systému, ale především to v jejím přímém výkonu i v oblasti dokumentačního zpracování představuje řadu povinností, náležitostí, které jsou kontrolovatelné. Kromě tvorby MPP (krátkodobý plán) je důležité vřadit preventivní aktivity do dlouhodobého výchovně vzdělávacího plánu školy v podobě Školní preventivní strategie. Lekce je zaměřená na kvalitní orientaci v systému veřejné správy z hlediska primární prevence a jeho formálních požadavků.

Školní poradenské systémy u nás a ve světě (21. výukový den)

- ◆ zkušenosti z jiných zemí, různé způsoby preventivní práce s dětmi a mládeží (EUDAP, PREVENTURE atp.)
- ◆ školní poradenské pracoviště – kdo je jeho součástí, co všechno je náplní poradenské péče, jakými formami je vhodné ji ve školním prostředí realizovat

Zajímavou inspirací mohou být zkušenosti z jiných vyspělých zemí a jejich ověřené preventivní programy a metodiky. Je však třeba je vždy upravit a modifikovat na naše prostředí a potřeby. Velmi důležitým krokem pro intenzivní práci s dětmi je rozšiřování školských poradenských pracovišť, upevňování pozice školních výchovných poradců, školních metodiků prevence a vytváření nových pracovních pozic pro školní psychology a speciální pedagogy. Týmová spolupráce pedagogů a dalších pracovníků školy je nejlepším vzorem pro týmovou spolupráci žáků ve třídách a pozitivní vztahové klima. Umožňuje včasné, profesionální a bezpečné ošetření krizových situací a předchází syndromu vyhoření u jednotlivců.

Vybrané problémy z vývojové psychologie (22. výukový den)

- ◆ dětství, mladší školní věk
- ◆ puberta, adolescence
- ◆ vývojové poruchy učení a chování

Každý věk dítěte obnáší jiné potřeby, dítě prochází různými krizemi a vývojovými mezníky, je náchylné k různým rizikům a nebezpečím. I dětská skupina a vztahy v ní procházejí vývojem a odrážejí se na nich věková specifika. Z hlediska prevence je důležité začít včas, aby se dalo problémům předcházet.

Obtížné rozhovory – aneb vedení rozhovorů, kterých se bojíme (23. výukový den)

- ◆ poradenství, vedení podpůrného, poradenského a zjišťovacího (vyšetřovacího) rozhovoru, teorie, trénink dovedností a reflexe konkrétních rozhovorů
- ◆ příprava na krizové scénáře
- ◆ jednání s rodiči (různé formy), jednání a spolupráce s policií
- ◆ komunikace s kolegy ve sborovně, komunikace s vedením školy
- ◆ komunikace s médii

Lekce se zaměřuje na vymezení různých obtížných situací ve škole a krizových scénářů, které vyžadují odborné pedagogické ošetření formou rozhovoru, konzultace, předání důležitých informací žákovi, třídě, rodičům či dalším lidem podílejícím se na řešení. Je třeba klást důraz na týmovou spolupráci sborovny,

jasné a funkční rozdělení kompetencí a rolí, profesionalitu, strukturovanost a jednotnost. Plynule na ni navazuje další lekce – komunikační techniky.

Komunikační techniky (24. výukový den)

- ◆ obecné teorie poradenství
- ◆ vedení podpůrného, poradenského a zjišťovacího (vyšetřovacího) rozhovoru
- ◆ trénink dovedností a reflexe konkrétních rozhovorů

Pedagog se svým společenským statutem, náplní své práce a svou autoritou často dostává do role poradce, děti i rodiče se na něj obracejí o radu, očekávají pomoc i při řešení drobných výukových a výchovných problémů. Ve škole však nastávají i náročnější situace (úraz, konflikty mezi žáky, různé formy rizikového chování...), které doprovází celá řada emocí a je třeba s nimi počítat a pracovat. Formou praktického nácviku se pedagogové učí správnému postupu při zjišťování podrobných informací a okolností v krizových momentech, sdělování závažných a nepříjemných faktů, učí se přiměřeně regulovat a ovlivňovat emoce okolí a mít pod kontrolou emoce vlastní, tak, aby bylo jednání bezpečné pro ně i pro okolí a směřovalo ke konstruktivnímu řešení.

Výběr témat a konzultace závěrečných prací (25. výukový den)

- ◆ rekapitulace probíraných témat a bloků
- ◆ individuální potřeby školních metodiků prevence a jejich škol
- ◆ cíle závěrečných prací
- ◆ doporučení pro sběr, zpracování a interpretaci dat
- ◆ odkazy na literaturu a internetové zdroje
- ◆ zadání témat k praktické zkoušce

Zahajovací lekce posledního semestru je zaměřená na shrnutí studijních témat, jejich doplnění, diskusi, zopakování podmínek pro uzavření studia – konkrétní požadavky na absolvování odborných stáží, závěrečných zkoušek a upřesnění závěrečné písemné práce.

Kazuistický seminář (26. výukový den)

- ◆ Balintovská metoda řešení případových studií
- ◆ rekapitulace získaných poznatků
- ◆ prostor pro dotazy, příklady z praxe

Jednou ze základních dovedností pomáhajícího profesionála je schopnost a možnost pravidelně reflektovat svou práci. Ve většině škol bohužel tento prostor chybí. Studenti specializačního studia zde mají alespoň malou příležitost pod supervizí a s pomocí skupiny probrat náročné případy z praxe a seznámit se s Balintovou metodou řešení kazuistik.

Prevence syndromu vyhoření (27. výukový den)

- ◆ sebezkušenostní prožitkové techniky zaměřené na prevenci syndromu vyhoření
- ◆ ochrana vlastního zdraví, úskalí práce pedagogy a metodika
- ◆ techniky relaxace
- ◆ time-management

Syndrom vyhoření je definován jako „ztráta profesionálního zájmu nebo osobního zaujetí“ a doprovází jej řada vážných psychických i somatických symptomů od pocitů chronické únavy až po depresi. Jak vyplývá z celé řady výzkumů, ohrožuje nejvíce pracovníky pomáhajících profesí, tedy i pedagogy. Souvisí s vysokými nároky na pracovní výkon, bez možnosti delší úlevy a závažnými následky v případě omylu. Výkon takové práce bývá spojen s velkou odpovědností a nasazením, s pocítováním profesního „poslání“. Vyhoření je důsledkem nerovnováhy mezi profesním očekáváním a profesní realitou, mezi ideály a skutečností. Díky zdravému přístupu k práci a pracovním povinnostem, reálným očekáváním, správnému hospodaření s časem, funkčnímu sociálnímu zázemí, zdravým koníčkům a zájmům a dostatečnému odpočinku lze vyhoření předcházet.

4.4 Odborné stáže

Povinnou součástí studia je absolvování odborných stáží v institucích, které se zabývají prevencí primární, sekundární i terciární. Studenti mohou získat přesnější představu o činnosti různých zařízení, seznámit se blíže s prostředím, zís-

kat přímé kontakty na pracovníky a navázat spolupráci. Rozsah stáží je 16 hodin a je žádoucí, aby studenti během praxe navštívili více zařízení. Mohou tak učinit kdykoli během dvouletého studia. Výstupem je krátká písemná zpráva, kterou studenti přikládají k závěrečným zkouškám (*viz příloha č. 3*). Možnosti se liší podle regionální nabídky, ale většinou se ve zprávách objevovaly tyto instituce: OSPOD, Policie ČR, PPP, Centra prevence a Kontaktní centra, jiné neziskové organizace realizující preventivní programy pro školy a také školy se zajímavými preventivními programy.

4.5 Závěrečná práce

Přípravou a předstupněm závěrečné práce je tzv. Ročníková práce o rozsahu 10 stran. Tématem je tvorba Minimálního preventivního programu. V případě, že student ještě nepůsobí na škole v roli metodika prevence, může si zvolit jiné téma (výzkumné i teoretické). Závěrečná práce je už pouze rozšířením a doplněním práce předchozí na 25 stran textu, obohacením o techniky interaktivní práce se třídou a zajímavé nápady z praxe.

Svou strukturou Závěrečná práce částečně koresponduje s požadavky na odborné písemné práce (název, úvod, stať, diskuse a závěr, zdroje a citace), ale „nebazíruje“ se na formálních detailech, jako je typ písma, počet úhozů na řádek apod. Co se týče obsahu, důraz je kladen především na praktické využití, na příklady dobré preventivní práce, sdílení osvědčených programů a postupů. V případě, že je práce hodnotná a její autor s tím souhlasí, lze ji předat ostatním studentům specializačního studia, případně lze šířit i dále metodikům prevence obecně jako vzor a inspiraci.

Každý student si vybere svého konzultanta z řad lektorů, který mu pomáhá s tvorbou a na závěr práci písemně zhodnotí. Posudek je přiložen komisi při obhajobě u závěrečných zkoušek (*viz příloha č. 4*).

4.6 Závěrečné zkoušky

Podmínkou k účasti na závěrečných zkouškách je 80% docházka, odevzdání Závěrečné práce a posudku konzultanta s předstihem (stačí elektronicky, v tištěné podobě v kroužkové vazbě je nutné přinést s sebou až k obhajobě), dále pak je třeba předložit zprávu o absolvovaných stážích s razítkem navštíveného zařízení. Závěrečné zkoušky se skládají ze 3 částí:

- ◆ obhajoba Závěrečné práce
- ◆ ústní zkouška (otázky ke zkouškám kopírují strukturu výukových lekcí (*viz příloha č. 5*))
- ◆ praktická zkouška (*viz následující kapitola Závěrečný pobyt*)

Ústní zkouška i obhajoba probíhá před odbornou dvoučlennou komisí, kterou tvoří vždy jeden akademický pracovník a jeden odborník z praxe. Komise jsou voleny z řad lektorů. Každý student si vylosuje 2 otázky a má přibližně 15 min na přípravu. Zkouška před komisí trvá asi 30 min a její součástí je i diskuse o stážích a obhajoba Závěrečné práce. Výkony jsou hodnoceny známkami 1 = výborně, 2 = chvalitebně, 3 = absolvoval, 4 = neabsolvoval. Stejně tak je hodnocená i Závěrečná práce, s přihlédnutím k hodnocení konzultantů. S výsledky jsou studenti seznámeni při slavnostním vyhlášení, které probíhá po ukončení jednotlivých bloků (dopolední, odpolední). V případě neabsolvování je vyhlášen opravný termín.

Stojí za úvahu, zda přistupovat k závěrečným zkouškám do této míry oficiálně. Zda není efektivnější a časově úspornější formou písemný test. Studenti specializačního studia jsou lidé, kteří vyučují a vychovávají děti, pracují se třídou, realizují preventivní programy a denně děti zkouší a hodnotí. Ústní ověřování znalostí před komisí vyvolává celou řadu emocí (trému, obavy, radost z dokončení, pocity úzkosti, hrdosti, sebereflexe při veřejném vyhodnocení). Naším názorem je, že vůbec není na škodu, projdou-li si dospělí lidé, pedagogové, touto zkušeností. Může jim být opět inspirací pro citlivější a vnímavější přístup k dětem. Navíc zkoušky probíhají v příjemné a podporující atmosféře s důrazem na ocenění a pozitivní hodnocení a hodnotitelé jsou lektori, kteří se studenty díky interaktivnímu charakteru studia navázali během 4 semestrů hlubší vztahové vazby. Závěrečné zhodnocení je oceněním a pochvalou pro ty, kteří se pečlivě připravovali a užitečnou zpětnou vazbou pro ty, kteří se připravovali méně. *V příloze č. 6 je formulář hodnocení.*

4.7 Závěrečný pobyt

Je zaměřen na rozloučení se studiem, s kolektivem. Účast na něm je také povinná. Časový harmonogram, podmínky, prostory, materiální a lektorské zázemí jsou stejné jako u pobytu seznamovacího v úvodu studia (*viz kapitola Seznamovací pobyt*). Program se ale liší a zásadní část tvoří praktická zkouška.

1. den – Evaluační diskuse

První den pobytu je věnován řízené skupinové diskusi, zaměřené na zhodnocení průběhu celého studia, jeho kvalit a nedostatků, nápadů na zlepšení a informací od studentů, pod vedením odborného evaluátora.

2. den – Praktická zkouška

Studenti jsou předem už na začátku 4. semestru rozděleni do 4 realizačních týmů dle vlastních preferencí a týmy si losují okruhy prevence a převažující metody jejich zpracování. Takže vzniknou např. následující kombinace:

- ◆ drogová prevence a zdravý životní styl – prostřednictvím výtvarných technik
- ◆ menšiny, inkluze – hudební techniky
- ◆ zdravý přístup k sexu a rodičovství a prevence sexuálních onemocnění – pohybové hry a techniky
- ◆ vztahy, emoce – psychodrama

Cílem je hravou a zážitkovou formou zpracovat dané téma prevence na zhruba 90minutový program pro celou zbývající skupinu včetně lektorů. Program má být zpracován tak, aby mohl být realizovatelný ve třídě s dětmi, ale měl by být modifikovaný a obohacený prvky, které zohledňují skladbu skupiny („dospěláky“). Týmy mají 2 měsíce na přípravu. Vzniká tím celodenní program, kterého se lektori i ostatní studenti aktivně účastní. Na závěr, po ukončení poslední skupiny, je program formou komunitního kruhu hodnocen nejen lektory, ale i skupinou.

Smyslem praktické zkoušky je ověřit si, zda jsou studenti v týmu schopni připravit a realizovat program na různá preventivní témata, zda dokáží navázat kontakt se skupinou, dodržet bezpečí, poskytnout zpětnou vazbu, rozehrát hru a „vytěžit“ z ní důležité momenty, dát dostatečný prostor pro aktivitu ostatním a zejména pro reflexi, která je často opomíjena. Praktická zkouška přináší do studia další rozměr, nabízí možnost tvořivé praktické práce a spolupráce v týmu, velmi užitečnou sebezkušenost.

3. den – Rituál rozloučení

Dvoutelé specializační studium ve formě intenzivní zážitkové práce se výrazně promítá do života studentů i lektorů, nejen profesního, ale částečně i osobního. Umožňuje získávat informace, sdílet své zkušenosti s ostatními a porovnávat je, ale umožňuje i osobnostní růst a vznik vztahových vazeb ve skupině. Závěr studia je svým způsobem dojemný a citlivý okamžik, kterým končí určité důležité

období. Poslední den pobytu je proto věnovaný především zpětným vazbám, bilancování a rituálům rozloučení prostřednictvím adekvátních her a technik. Studenti obdrží také oficiální certifikáty.

4.8 Interakce ve skupině

Interaktivní způsob výuky, tak jak je nastavený náš program, je velice náročný na přípravu, lektorské dovednosti a zkušenosti, vyžaduje spolupráci celého týmu a skupiny. Je třeba citlivě navozovat atmosféru bezpečí a důvěry, vhodně zařazovat témata a metody práce, průběžně získávat zpětnou vazbu od členů skupiny. Pro lektory to také znamená znát a sledovat dynamické procesy, které se ve skupině projevují, flexibilně přizpůsobovat program aktuálním potřebám, ale zároveň nevynechat žádné z důležitých informací a témat.

Blízký vztah mezi lektory a skupinou a mezi členy skupiny, který díky takovému způsobu práce vzniká, je v mnoha směrech výhodou a zvyšuje efektivitu učení, vlastní aktivitu a motivaci studentů, ale také s sebou přináší určitá rizika.

Velikou výhodou je svépomoc členů skupiny, přátelské vazby, otevřenost, spontaneita, participace, podpora a tolerance.

Z rizik zmíníme hlavně tendenci v přátelské atmosféře porušovat hranice a pravidla, nerespektovat stanovený čas výuky, odevzdávání prací na poslední chvíli, předčasné odjezdy či příjezdy na pobytové akce, pokusy o „smlouvání“ s lektory a získání určitých osobních výhod díky osobním informacím. Úsměvné a zároveň poučné je, že tyto projevy se velice úzce podobají projevům dětí a žáků a jejich přístupům k pravidlům a pohotový lektor může díky atmosféře důvěry a citlivé práci se skupinou těchto fenoménů využít pro hlubší pochopení práce s dětskou skupinou.

Dalším rizikem je, že důvěrná atmosféra ve skupině někdy svádí některé jednotlivce k přílišné otevřenosti, která může být v dopadu ohrožující. Záleží velice na schopnostech lektora podobnou situaci zvládnout. Důležité je nabídnout vždy možnost individuální konzultace.

4.9 Evaluace

Od začátku studia až po jeho závěr byly prostřednictvím odborného evaluátora, ale i lektorů systematicky sbírány od studentů informace o spokojenosti

se studiem, s výkonem lektorů, o aktuálních potřebách a požadavcích a dalších možnostech spolupráce.

Metody evaluace:

- ◆ pozorování
- ◆ rozhovory
- ◆ zpětná vazba v komunitním kruhu
- ◆ anonymní dotazníky
- ◆ řízená skupinová diskuse na závěr studia

5 Použité a doporučené zdroje:

- Haase, J., Charvát, M. (Eds.). (2007). Sborník příspěvků ze vzdělávacího soustředění 5.–6. února 2007 (Téma: Možnosti a meze ovlivňování rizikového chování ve školách). Boskovice: Albert.
- Herмоchová, S. (2005). Skupinová dynamika ve školní třídě. Kladno: AISIS.
- Herмоchová, S. (2004). Hry pro dospělé. Praha: Grada.
- Kolář, M. (2005). Bolest šikanování. (2. vyd.) Praha: Portál.
- Kolář, M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.
- Kolařík, M. (2011). Interakční psychologický výcvik. Praha: Grada.
- Kolařík, M. (Ed.) (2007). Projekt A nebo... Studijní texty pro metodiky prevence sociálně patologických jevů. Boskovice: Albert.
- Miovský, M. a kol. (2012). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.) (2010). Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- MŠMT (2007). Vybrané termíny primární prevence (příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1). Praha: MŠMT
- MŠMT (2011). Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních 2011, č. j. 21291/2010-28 Školský zákon ČR

Doporučené webové odkazy:

adiktologie.cz
prevence-info.cz
drogy-info.cz
odrogach.cz
minimalizacesikany.cz
alkoholik.cz
dokurte.cz
obezita.cz
prevence.sananim.cz

Příloha č. 1

Program 8. výukového dne „Třída může být tým“

lektor: Mgr. Kateřina Tomanová

- ◆ ladění vztahů ve třídě – jejich rozvíjení, upevňování soudržnosti a sou-
náležitosti
- ◆ základní pohled na třídu jako na skupinu individuálních osobností,
mezi kterými vzniká skupinová dynamika, vztahy, přátelství, rivalita
- ◆ vliv výrazných typů osobností na dění v třídním kolektivu – nadané děti,
vůdčí typy, outsideři
- ◆ obecná typologie – různé pohledy

1. blok 9:00 – 10:30

Zarátování – *představení, program, časové úseky, organizační informace*

Pravidla – *připomenutí*

Komunitní kruh – *reflexe předchozích setkání*

Představení – *soused souseda s důrazem na pozitivní dojem*

Všímavost – *hra zaměřená na všímání si změn u ostatních (dvě řady proti sobě – mají za úkol pořádně si prohlédnout naproti stojícího hráče, jedna řada odejde za dveře, každý z druhé řady na sobě změní 3 detaily. Poté se ve dvojici hádá. Hráči se vymění a úkol se opakuje. Hra podporuje kontakt se spoluhráčem, je zábavná a uvolňující.*

přestávka

2. blok 10:40 – 12:10

Diskusní práce ve skupinách – *co podporuje vztahy ve třídě – co je rozděluje – zku-
šenosti z praxe, výrazné typy dětí a pozice ve třídě, časové možnosti a limity pedagoga
při práci se vztahy ve třídě – burza dobrých nápadů*
shrnutí pro všechny

přestávka

3. blok 12:40 – 14:30

Teorie vztahové dynamiky – čerpáno ze skript M. Kolaříka – Interakční psy-
chologický výcvik

Babylonská věž – *teambuildingová aktivita motivovaná babylonskou věží (z důvodů zmatení jazyků – domluva na neverbální komunikaci – hra se hraje beze slov), podporující spolupráci, participaci na společném cíli, pozitivní zpětnou vazbu, kreativitu – tři skupiny staví beze slov věže z papíru (pomůcky – kancelářský papír, izolepa, provázek, nůžky, lepidlo) – cílem je postavit co nejkrásnější a nejvyšší věž. Skupiny reflektují spolupráci ve skupině a jak se jim dílo dařilo. Na závěr si skupiny vymění místa tak, aby nestály u své věže a mají za úkol prezentovat dílo někoho jiného – jako by to byla vernisáž – cílem je vyzdvihnout přednosti, zajímavosti a klady.*

Závěrečná diskuse

Zpětné vazby – *opět formou komunitního kruhu*

Zpětná vazba na práci skupiny

Výborná spolupráce, aktivita, radost z činnosti. Bohaté zapojení do diskuse, propojování informací z praxe – práce má interakční charakter. Na posluchačích je poznat, že mají v práci málo prostoru sdílet své zkušenosti, radit se o postupech. Vnímají málo možností pracovat se třídou jako se skupinou – ve školství tlak na čas, na výkon, na učivo. Atmosféra na škole se často odvíjí od osobnosti ředitele a manažerských dovednostech. S programem byli velmi spokojeni – vnímali velký užitek pro praxi.

Příloha č. 2

Program Seznamovacího pobytu

1. den – příjezd, ubytování, zahájení, organizační informace k průběhu pobytu

- ◆ **hry na seznámení** (Vizitky – výroba vizitek se jménem a vlastní charakteristikou; Reportéři – rozdělení do dvojic, vzájemné dotazování se na zájmy, koníčky, realie – následná prezentace získaných informací; Jméno a pohyb – hra v kruhu na zapamatování jmen ostatních účastníků, spojení jména s pohybem)
- ◆ **pravidla soužití** – nastavení základních pravidel komunikace (pravidla nastavuje demokraticky skupina za pomoci lektora, vycházejí z potřeb bezpečí účastníků i lektorů a týkají se vzájemné spolupráce; příklad pravidel: Mluví vždy jeden, Nevynášíme citlivé informace ze skupiny, Stop – nemusím se aktivně účastnit techniky, která je mi nepříjemná, respektování časové struktury apod.)
- ◆ **Jablíčka očekávání** – na papíry ve tvaru jablíček píše účastníci svá očekávání ohledně pobytu, případně celého studia a ty jsou potom vyvěšeny
- ◆ **ledolamky** – pohybové hry, u kterých je legrace a zábava a jsou zaměřeny na uvolnění a kontakt (Molekuly, Jeleni a laně, Sousoší)
- ◆ **reflexe dne**
- ◆ **volný večerní program** – výhodou je, pokud některý z lektorů hraje na kytaru či jiný doprovodný a přenosný hudební nástroj, protože společné zpívání má silný stmelovací a uvolňující účinek

2. den – hlavní organizační informace o studiu, stmelovací aktivity

- ◆ **komunitní kruh** – rekapitulace zážitků ze včerejšího dne, případně ranní pocity z probuzení
- ◆ **hry na rozehrání** – Dostihy, Farmářská rozcvička apod.
- ◆ **formulace cílů, program a organizace celého studia, diskuse s účastníky**
- ◆ **hry na týmovou spolupráci a komunikaci** s využitím venkovního pobytu, výtvarných, pohybových a dramatických technik – Padáky, Výroba společného plakátu...

- ◆ reflexe dne
- ◆ večerní společenské hry – Mafiáni, Aktivity

3. den – reflektování, zpětné vazby

- ◆ komunitní kruh
- ◆ hry na rozehrání
- ◆ zpětné vazby účastníkům – Papír na záda s oceněním, Klubíčko s vyjádřením zpětné vazby a poděkováním
- ◆ reflexe celého pobytu

Příloha č. 3

centrum adiktologie

Psychiatrická klinika I. lékařské fakulty a VFN
Univerzita Karlova v Praze
Ke Karlovu 11 / 120 00 Praha 2 / Česká republika
tel.: + 420 224 965 035 / fax: + 420 224 965 035
www.adiktologie.cz / info@adiktologie.cz

Potvrzení o absolvování odborné stáže

jméno a příjmení účastníka: [REDACTED]

název odborného pracoviště a kontakt :

PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČR

STŘEDISKO JESENÍK

TEL. 574 459 418

jméno a příjmení vedoucího stáže: [REDACTED]

datum a rozsah pobytu: 21. 9. 2011 4 HODINY

Popis odborného pracoviště a absolvovaných aktivit (vyplní účastník) :

- informace o poskytovaných službách
- dohled probačnického střediska
- mediace - co může přivést poškozenému, obviněnému
- základní informace ke sledování a výkonu výkonu poimnosti
společensky prospěšné činnosti
- kontakty, možnosti budoucí spolupráce

Datum, razítko a podpis vedoucího stáže:

21. 9. 2011

PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČR

Středisko Jeseník
Nábřeží 290/20, 790 01 Jeseník
Česká republika

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

centrum adiktologie

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Příloha č. 4

Hodnocení Závěrečné práce specializačního studia pro ŠMP „A nebo... 2“

Jméno a příjmení studenta: **XX**

název práce: **MPP**

konzultant: **Mgr. Kateřina Tomanová**

hodnocení: Práce **XX** je obsažná a rozdělená do dvou částí. První je MPP školy, na které autorka pracuje jako elementaristka už 10 let a nyní 2 roky i v roli školního metodika prevence. Druhá část je velmi praktická a inspirativní ochutnávka interaktivních metod, které autorka používá při práci se třídou, a které se jí osvědčily – nese název „Ostrov Bezpečí“.

1. část MPP

- ◆ Po formální stránce práce splňuje všechny požadavky – má přehledný úvod, seznámení se strukturou školy s uvedenými kontakty na kompetentní pedagogy, jsou zde odkazy na legislativní rámec a oporu, přehledný obsah i struktura dokumentu odpovídá doporučovaným postupům. V závěru oceňuji podrobný přehled kontaktů na spolupracující instituce, linky bezpečí, literární zdroje apod. – doplnila bych pouze odkazy na webové stránky užitečné pro orientaci v prevenci RCH. Velmi oceňuji i odborný jazyk a přesnou terminologii. Evaluace je přehledná, věcná a pracuje s reálnými fakty.
- ◆ Obsahově mě tato práce velice oslovila a považuji ji za jeden z nejlepších, nejsystematičtějších a nejinspirativnějších MPP, které jsem četla. Je znát, že plán psal člověk, který se zamýšlí nad smyslem práce preventisty, který vytváří ucelený systém, na kterém se podílí nejen škola, ale především rodina a celá společnost. Při své práci tento člověk vychází z konkrétních dat, dříve než plánuje aktivity, tak si důsledně monitoruje terén (většinou formou dotazníkových šetření zaměřených na všechny hlavní oblasti rizikového chování) a cíleně se zaměřuje na oblasti, které jsou reálně ohrožené. Charakteristika školy, formulace cílů, způsoby hodnocení, ukazatele úspěchu – vše je jasně a konkrétně pojmenované. Autorka se nebojí přiznat si konkrétní problémy, se kterými se škola potýká a zaměřit se na jejich zmírnění, případně odstranění. Program zahrnuje a zapojuje žáka, učitele i rodiče a akcentuje specifickou primární prevenci. Nespecifické aktivity odděluje a uvádí zvláště jako doplňkové.

Jako velice užitečné a bohužel na většině škol málo rozšířené považuji preventivní plány třídních učitelů v rámci jejich tříd v daném školním roce, které jsou uvedené v příloze.

2. část „Ostrov Bezpečí“

- ◆ Zde se čtenáři nabízí několik podrobně rozpracovaných technik interaktivní práce s dětským kolektivem, které mohou být citlivému a vnímavému pedagogovi velkou pomůckou při jeho výchovném i vzdělávacím působení. U každé techniky jsou uvedené podmínky práce i rizika, která mohou nastat, práce je obohacena a zpestřena fotografiemi a obrazovým materiálem, ale hlavně myšlenkami, úvahami a láskyplným, aktivním a tvořivým přístupem autorky.

Celkově hodnotím práci jako **výbornou** a mohu ji vřele doporučit pro inspiraci všem metodikům prevence, protože není jen plánem prevence na jedné konkrétní škole, ale lze ji využít jako metodickou příručku, ve které se dočteme, jak a proč prevenci vůbec realizovat.

V Olomouci dne 14. 11. 2011 Mgr. Kateřina Tomanová

Příloha č. 5

Otázky k závěrečným zkouškám studia „A nebo... 2“

1. Adaptační pobyty

jejich význam, smysl, vliv na vztahy a atmosféru ve skupině
náplň, výběr technik, prostředí, podmínek, lektorů
rizika, na co si dávat pozor
v jakých situacích či ve kterých třídách je vhodné adaptační pobyty
především realizovat

2. Pozice a role školního metodika prevence

struktura metodiky prevence v ČR
základní dokumentace a legislativní opora
začlenění ŠMP v rámci školy a jeho kompetence
rozčlenění soc. nežádoucích jevů se stručným komentářem

3. Prevence není terapie

definice prevence a její členění, rozdíl mezi specifickou a nespecifickou
primární prevencí
def. primární, sekundární, terciární prev.
skupinová dynamika ve školní třídě – praktické využití
úskalí a meze využití psychosociálních her a technik ve školní třídě
komunitní kruh – pravidla práce v KK

4. Rodina

spolupráce rodiny a školy, zkušenosti z praxe, funkční vzorce a úskalí
genderové rozdíly, odlišné pohledy dívek a chlapců – inspirace pro práci
se třídou
model procesů učení a vzdělávání podle Karla Opravila

5. Třída může být tým

dynamika vztahů ve skupině (ve třídě) – co ji vytváří, co vše ovlivňuje
procesy vznikání a zanikání vztahů ve skupině, jejich kvalitu
základní podmínky preventivního nebo intervenčního programu
struktura práce se skupinou – evokace, uvědomění, reflexe
volba metod – co sledovat, na co si dát pozor

6. Šikana

definice, jak se pozná, stadia, teorie
co řeším já a kdy je třeba pomoc zvenčí (policie, psycholog)
jak jí předcházet
co dělat s jedinci a kolektivem postiženými šikanou

7. Sociální poruchy a problémové chování

kázeň ve škole a kázeňské prostředí
poruchy chování a emocí – definice a příznaky
obraz dítěte s ADHD, specifika přístupu k němu obecně
doporučené postupy a zásady pro práci s dětmi s poruchami chování
v podmínkách školy

8. Drogy a závislosti

zamyšlení nad pojmy: závislost, droga, mýty o drogách...
nejčastěji zneužívané látky, typický průběh „kariéry“ uživatele drog,
systém péče o uživatele drog, statistiky
jak rozpoznat, kdo má problém s drogami? Jak s ním komunikovat?
Vymezení hranic, zapojení rodičů, spolupráce s odborníky a ostatními
zařízeními, práce policie
co v prevenci na škole funguje a co nefunguje

9. Menšiny

charakteristika národnostní, kulturní, etnické menšiny
oblasti kulturních odlišností – ve kterých sociálních aspektech jsou
znamenatelné rozdíly
dítě z jiného kulturního prostředí, specifika dětí cizinců
specifika romských dětí a příčiny jejich školního selhávání
motivace, spolupráce, podpora ze strany společnosti, školy a pedagoga

10. Poruchy příjmu potravy, sebepoškozování

mentální anorexie, bulimie – definice, diagnostická kritéria, výskyt,
průběh, léčba
poruchy příjmu potravy v dětství včetně obezity – s jakými se můžeme
setkat
záměrné sebepoškozování, subkultury v současné době
zdravý životní styl – definice zdraví, co naplňuje představu zdravého
životního stylu

11. Jiné rizikové a nežádoucí jevy

závislost jako porucha – obecná charakteristika
rizikové a protektivní faktory, primární prevence – cíle a možnosti
gambling, sekty, záškoláctví
kriminální chování, vandalismus atp.
společné rizikové a protektivní faktory

12. Sexuální a rodinná výchova

výběr partnera, rané partnerské vztahy
výchova k mateřství a rodičovství
bezpečný sex
prevence sexuálně přenosných nemocí (prevence HIV)

13. Diagnostika a evaluace

diagnostické nástroje zjišťování výskytu rizikových jevů na školách pro možnosti pedagogů

diagnostické možnosti v prevenci ve spolupráci s jinými odborníky (psycholog, oblastní metodik prevence, policie, neziskové org.)

evaluace a možnosti ověřování a zhodnocení efektu preventivní práce na škole

různé formy dotazníkových šetření a práce s daty a statistikami

14. Píšeme projekty – jak, o čem, pro koho, za kolik

možnosti získání dotací na prevenci rizikového chování na škole

vedení projektu – náročnost, kompetence

praktické ukázky

spolupráce s vedením školy

15. Školní poradenské systémy u nás a ve světě

zkušenosti z jiných zemí, různé způsoby preventivní práce s dětmi a mládeží (EUDAP, PREVENTURE atp.)

školní poradenské pracoviště – kdo, co, jak

poradenství, vedení podpůrného, poradenského a zjišťovacího (vyšetřovacího) rozhovoru

16. Vybrané problémy z vývojové psychologie

dětství, mladší školní věk

puberta, adolescence

vývojové poruchy učení a chování

17. Obtížné rozhovory – aneb vedení rozhovorů, kterých se bojíme

nástin krizových situací

příprava krizového scénáře – krizový plán

jednání s rodiči (různé formy), jednání a spolupráce s policií

komunikace s kolegy ve sborovně, komunikace s vedením školy

komunikace s médii

18. Primární prevence v systému veřejné správy, Primární prevence a její vztah ke tvorbě školského kurikula

strategie primární prevence na národní, krajské a regionální úrovni

role krajského koordinátora a oblastního metodika

vztah prevence a školních vzdělávacích programů

19. Prevence syndromu vyhoření

techniky zaměřené na prevenci syndromu vyhoření

ochrana vlastního zdraví, úskalí práce pedagoga a metodika

time-management

supervize, intervize

Balintova metoda řešení kazuistických případů

20. Systém spolupracujících institucí a odborníků ve vašem regionu

praktická znalost terénu, na koho se lze obrátit, jaké se nabízejí možnosti programů

příklady dobré praxe

ověřené techniky, programy, projekty

Příloha č. 6

ZÁZNAM O PRŮBĚHU ZÁVĚREČNÉ ZKOUŠKY

Studia k výkonu specializovaných činností – prevence sociálně patologických jevů dle vyhlášky č. 317/2005 Sb. § 9 písm. c)

Číslo akreditace DVPP u MŠMT:

Realizátor:

Student/ka: _____

Obhajoba závěrečné práce:

Na téma: _____

Hodnocení: _____

Ústní zkouška (teoretické znalosti):

Vylosované otázky (čísla): _____

Hodnocení: _____

Praktická zkouška (dovednosti):

Zadání: _____

Hodnocení: _____

Členové komise:

_____ podpis: _____

_____ podpis: _____

_____ podpis: _____

V _____ dne: _____ podpis studenta: _____

Klíčové publikace projektu:

**Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni
CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK.
(VYNSPI)**

Miovský, M. a kol. (2012)

Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování.

Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga

Výkladový slovník překračuje oblast školní primární prevence rizikového chování. Je první publikací, která se věnuje výhradně preventivní terminologii a snaží se překlenout úskalí její mezioborovosti a meziresortnosti. Předpokládáme, že publikace najde využití v pregraduální výuce různých oborů, stejně tak v oblasti celoživotního vzdělávání v prevenci rizikového chování. Preventivní pracovníci nestátních neziskových organizací mohou používat výkladový slovník jako podklady při strukturování a vývoji vlastních preventivních intervencí, při psaní dotačních žádostí na dotčené dotační agentury a resorty, při vyhodnocování efektivity preventivních intervencí, při zvyšování vlastních znalostí atd.

Publikace obsahuje celkem 28 klíčových (primárních) hesel. Základní hesla relevantní pro primární prevenci rizikového chování mají abecední řazení. Všechna hlavní hesla výkladového slovníku jsou opatřena anglickým ekvivalentem pro usnadnění práce s anglicky psanou odbornou literaturou.

Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., Zapletalová, J. (2012)

Návrh doporučené struktury Minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy.

Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga

Publikace představuje ucelený pokus o návrh doporučené struktury, obsahu a rozsahu Minimálního preventivního programu (MPP) v České republice. Jde de facto o návrh uceleného komplexního preventivního programu pro ZŠ, který splňuje přísná kritéria kladená na školní programy prevence rizikového chování. Návrh vychází jednak ze současného stavu výzkumu v této oblasti a jednak z praxe provádění programů v ČR. Smyslem textu je nabídnout podnět k diskusi o možnostech a podobách MPP, nikoli vytvořit jeho uniformní model. Autoři si kladou za cíl podpořit diskusi o dalším směřování a vývoji MPP u nás a současně do této diskuse přispět skutečně konkrétním a jasným návrhem. Klíčové pro diskusi o tomto návrhu je ale správné pochopení základních principů, na kterých je vystavěn. Tedy že nejde o výčet konkrétních programů, ale o návrh obecného rámce začínajícího pravidly bezpečné školy a jdoucího přes další nespecifické preventivní aktivity (dovednosti pro život) až k aktivitám (intervencím) specifickým. Důležitý přitom je aplikovaný model spirály, tedy postupného navazování dílčích částí na sebe v závislosti na věkových skupinách žáků a vazbě dílčích témat mezi sebou. Celý popis je založen na specifikaci výstupních deskriptorů: znalostí, dovedností a kompetencí. Jinými slovy, návrh umožňuje škole strukturu vyplnit libovolnými vhodně zvolenými programy v závislosti na jejich personálních, ekonomických a dalších možnostech a závazně pro ni by v tomto smyslu bylo pouze to, aby žáci na konci daného věkového období měli potřebné znalosti, dovednosti a kompetence. To zpětně posiluje roli školního metodika prevence, školního poradenského pracoviště i ředitele a respektuje individuální povahu a reálné možnosti každé školy.

Současně návrh ukazuje, že pokud škola dobře implementovala princip rámcových vzdělávacích programů, pak zvládnout navržený komplexní program v rozsahu 86 hodin (1.–9. třída ZŠ) pro ni nemůže být zásadním problémem. Průnik s vyučovanými předměty (biologie, občanská nauka či rodná výchova atd.) je tak zásadní, že předložený návrh vyžaduje jen velmi malý nárok na uvolnění potřebných hodin pro realizaci preventivních programů nad tento rámec.

Pavlas Martanová, V. (ed.) (2012)
Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů
školské primární prevence rizikového chování.
Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga

Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence je posouzení a formální uznání, že program odpovídá stanoveným kritériím kvality a komplexnosti. Jde o proces posouzení služby podle kritérií stanovených schválenými Standardy a udělení či neudělení certifikátu o jejich naplnění.

Standardy jsou rozsáhlým dokumentem revidovaným a přijatým ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v letech 2005 a 2008, v roce 2012 pak v rámci projektu VYNSPI (Projekt CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK) rozšířeným na všechny typy rizikového chování. Standardy ve své obecné a speciální části definují základní pojmy, cílové skupiny preventivních programů a zásady efektivit primárně preventivního působení. Dále pak v podobě bodovatelných kategorií vymezují charakteristiky, které by měl kvalitní program obecně splňovat, například: dostupnost, zacílenost, respekt k právu klientů, hodnocení potřeb klienta, adekvátní personální a organizační zabezpečení programů, odpovídající materiálně – technické zázemí a další. Od roku 2012 si Standardy pokládají za cíl možnost posouzení kvality programů zaměřených na jakýkoli typ rizikového chování a ve své speciální části rozlišují tři typy přímého preventivního působení, tedy tři typy programů: programy všeobecné, selektivní a indikované školské primární prevence rizikového chování.

Pavlas Martanová, V. (2012)
Certifikační řád a metodika místního šetření pro proces certifikace
dle Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů
školské primární prevence rizikového chování.
Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga

Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence je posouzení a formální uznání, že program odpovídá stanoveným kritériím kvality a komplexnosti. Jde o proces posouzení služby podle kritérií stanovených schválenými Standardy a udělení či neudělení certifikátu o jejich naplnění.

Tyto dva texty, certifikační řád a metodika místního šetření, upravují podmínky pro certifikaci programů školské primární prevence dle Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování z roku 2012. Vymezují základní pojmy, cíle a principy certifikace a popisují úkoly jednotlivých subjektů účastnících se celého procesu i proces samotný na různé úrovni obecnosti. Certifikační řád je základním obecným ustanovením a metodika místního šetření pak nástrojem praktické realizace procesu certifikace. Dokument obsahuje též formuláře závěrečné zprávy a protokolu z místního šetření.

Pavlas Martanová, V. a kol. (2012)

Manuál certifikátora: nástroj k praktické realizaci procesu certifikace dle Certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování.
Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence je posouzení a formální uznání, že program odpovídá stanoveným kritériím kvality a komplexnosti. Jde o proces posouzení služby podle kritérií stanovených schválenými Standardy a udělení či neudělení certifikátu o jejich naplnění.

Manuál certifikátora je praktickým nástrojem, podle kterého postupuje certifikační agentura při realizaci místních šetření v zařízeních, která o certifikaci žádají. Manuál se zabývá konkrétní náplní práce certifikátorů v jednotlivých fázích certifikačního procesu a řeší též technické aspekty jejich práce. V přílohové části lze nalézt celou řadu formulářů používaných v certifikačním procesu a při místním šetření, etický kodex certifikátora, žádost a závaznou objednávku certifikačního šetření, záznamový arch hospitace v programu specifické školské primární prevence a další.

Charvát, M., Jurystová, L., Miovský, M. (2012)

Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství.
Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga

Model představuje návrh klasifikace kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování (PPRCH) ve školství. Vychází z potřeby koordinovaného vzdělávání pracovníků v PPRCH nejen u pedagogických pracovníků, ale také u všech dalších profesí vstupujících v rámci preventivních aktivit do škol, případně majících vliv na podobu těchto preventivních aktivit.

Navrhovaný model prezentuje čtyři hierarchicky seřazené stupně odbornosti preventivního pracovníka (od tzv. preventivního minima až po expertní úroveň), přičemž jednotlivé úrovně jsou odstupňovány podle náročnosti prováděných preventivních aktivit a především podle úrovně znalostí, dovedností a dalších kompetencí potřebných pro jejich realizaci. Požadavky na odbornost preventivních pracovníků jsou podstatné i z hlediska možného iatrogenního vlivu preventivních aktivit při jejich neodborném provádění. Navrhované kvalifikační předpoklady (znalosti, dovednosti a kompetence) jsou navíc v modelu jasně vymezeny a jsou ověřitelné (hodnotitelné).

Model zároveň zohledňuje existující pozice ve školství, jak je definuje zákon a prováděcí vyhlášky, a stejně tak i neformální, spontánně vzniklou strukturu složenou z odborníků, kteří se problematice primární prevence věnují v terénu. Integrální součástí modelu je i návrh postupu uznávání jednotlivých úrovní kvalifikačních předpokladů u pracovníků, kteří v prevenci již léta působí a prošli různými vzdělávacími aktivitami. Vzdělávání je i v tomto modelu koordinováno MŠMT a naplňováno jím pověřenými akreditovanými vzdělávacími institucemi a autorizovanými osobami. Svou celkovou koncepcí se návrh drží zásady neměnit, co je funkční, a přitom citlivě zavádět nová systémová opatření s cílem zvýšení kvality a dostupnosti funkční primární prevence ve školství.

Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.) (2010)

Primární prevence rizikového chování ve školství.

Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga

Kniha je zaměřena oblast prevence rizikového chování ve školství z hlediska základní teorie i praxe, včetně legislativních otázek. Školní prevence rizikového chování je v České republice nejvíce rozvinutou oblastí. Školy a školská zařízení umožňují realizátorům prevence snadný přístup k cílovým skupinám, v prostředí, které je pro realizaci preventivních programů bezpečné. Takto pojatá původní publikace je v oblasti školní prevence rizikového chování v České republice první svého druhu. Snahou editorů bylo ve spolupráci s autory dílčích kapitol sestavit soubor textů, které by v ucelené formě na jednom místě shrnovaly současný stav prevence rizikového chování v prostředí českého školství. Kniha obsahuje standardní údaje, které mají za cíl usnadnit čtenáři orientaci v textu (použitá literatura, použité zkratky, jmenný rejstřík, věcný rejstřík, seznam obrázků a seznam tabulek).

Publikace může sloužit jako učebnice v pregraduální výuce různých oborů (zejm. pedagogie, adiktologie, psychologie), stejně tak v rámci celoživotního vzdělávání, včetně specializačních kurzů. Jako cenný zdroj informací může sloužit začínajícím preventivním odborníkům na regionální i oblastní úrovni, koordinátorům prevence, pedagogům – školním metodikům prevence, ale i ostatním pracovníkům školy.

Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012)

Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování.

Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga

Manuál obsahuje vybrané prověřené a osvědčené programy z oblasti primární prevence na třech úrovních provádění z hlediska cílové skupiny, tj. všeobecná, selektivní a indikovaná prevence. Specifikace každého programu je uvedena vždy jednotně v přehledové tabulce, která obsahuje informace: Úroveň provádění (všeobecná, selektivní a indikovaná), Oblast zaměření (nespecifická, specifická), Cílová skupina (např. předškolní děti, rodiče), Forma (např. interaktivní), Délka programu (krátko-, středně-, dlouhodobý program), Poskytovatel (kontaktní informace o realizátorovi). Popis každého programu má jednotnou, předem definovanou strukturu. Povinně obsahuje: název preventivního programu, anotaci programu, popis teoretických východisek programu, cílů programu, popis cílové skupiny, popis časové struktury, obsah programu, personální nároky, kontrindikace a omezení, způsob hodnocení efektivitativy programu, materiální požadavky a pomůcky, prostorové požadavky, návaznosti a vhodné kombinace, podpůrné materiály (např. Internet), přibližná cena programu, plné kontakty na realizátora. Cílem autorů je v budoucnu Manuál aktualizovat a rozšiřovat o další programy, které se v oblasti prevence rizikového chování objeví a iniciovat projekt, v jehož rámci by mohly další autorské kolektivy a organizace přidávat do manuálu své programy, které by tam mohly být sdíleny dalšími odborníky z praxe.

**Všechny publikace jsou dostupné v elektronické podobě ve formátu *.pdf na stránkách
Kliniky adiktologie: <http://www.adiktologie.cz>. V plné verzi jsou texty umístěny
v kategorii „Publikace“, v sekci „Monografie“.**

V tištěné podobě byly knihy vydány v omezeném nákladu a jsou již prakticky nedostupné.

Vznik těchto publikací byl finančně podpořen projektem
Tvorba systému modulárního vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů
pro pedagogické a poradenské pracovníky škol a školských zařízení na celostátní úrovni
CZ.1.07/1.3.00/08.0205 ESF OP VK

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky
a je spolufinancován z institucionální podpory na rozvoj výzkumné organizace, PRVOUK-P03/LF1/9.

Klinika adiktologie

Klinika adiktologie

**1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze
a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze**

Apolinářská 4, 128 00 Praha 2

tel./fax: +420 224 965 035

www.adiktologie.cz / info@adiktologie.cz

Klinika adiktologie je odborné pracoviště 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. Vznikla k 1. 1. 2012 spojením Centra adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK a VFN v Praze a Oddělení pro léčbu závislostí VFN v Praze. Jde na tomto poli o zcela unikátní spojení dvou doposud samostatných pracovišť, zahrnujících jak lékařskou, tak nelékařskou část profesí, pohybujících se v tomto nově se konstituujícím oboru.

Klinika adiktologie se zaměřuje na klinický lůžkový provoz a na výuku a výzkum v adiktologii, oboru zkoumajícím rizikové prostředí užívání návykových látek a závislostní chování. Hlavní činnost kliniky je rozdělena do celkem čtyř oblastí:

- a) *klinický provoz zahrnuje 7 současných oddělení OPZ VFN v Praze:*
 - ◆ Lůžkové oddělení muži
 - ◆ Lůžkové oddělení ženy
 - ◆ Detoxifikační oddělení
 - ◆ Centrum metadonové substituce
 - ◆ Ambulance pro alkoholové závislosti
 - ◆ Ambulance pro nealkoholové závislosti
 - ◆ Centrum pro psychoterapii a rodinnou terapii
- b) *pregraduální výukové programy:*
 - ◆ výuka studentů medicíny a stomatology v oboru adiktologie včetně širšího rámce oboru psychiatrie
 - ◆ pregraduální výuka v bakalářském oboru adiktologie (prezenční a kombinovaná forma výuky v českém jazyce)
 - ◆ pregraduální výuka v magisterském oboru adiktologie (prezenční a kombinovaná forma výuky v českém jazyce)
- c) *vědeckovýzkumná činnost a postgraduální výuka v oboru adiktologie (ve fázi akreditace), včetně zahraniční spolupráce v této oblasti; dnes existují čtyři centra:*
 - ◆ Centrum primární prevence užívání návykových látek a souvisejícího rizikového chování
 - ◆ Centrum pro teorii a praxi diagnostiky, terapie a rehabilitace poruch a onemocnění spojených s užíváním návykových látek
 - ◆ Centrum pro teorii a praxi intervencí „harm reduction“ a „risk reduction“
 - ◆ Centrum pro teorii a praxi trestněprávních a kriminologických souvislostí s užíváním návykových látek
- d) *celoživotní vzdělávání a rozvojové projekty v oboru adiktologie*

Kliniku adiktologie tvoří tým odborníků v oboru adiktologie, psychologie, psychiatrie, práva, epidemiologie, sociální práce, ekonomie, kriminologie a speciální pedagogiky, kteří mají zkušenosti s léčbou závislostí, domácím i mezinárodním výzkumem, rozvojovými projekty a vysokoškolskou výukou.

**Zajímá tě role návykových látek ve společnosti a programy protidrogové politiky, které ji ovlivňují?
Chceš být adiktologem, tedy odborníkem na závislosti, který rozumí základům práva, sociologie,
sociální práce, psychologie a zdravotní vědy?**

**Máš chuť během studia a po něm pracovat s lidmi, kteří se chovají rizikově,
a motivovat je ke změně?**

Odpověď je bakalářské studium adiktologie!

www.adiktologie.cz/studium

Najdi si studium adiktologie na Facebooku!

BAKALÁŘSKÉ STUDIUM ADIKTOLOGIE

- zajímavý nelékařský zdravotnický obor na 1. LF UK v prezenční a kombinované formě
 - mezioborové vzdělání s kvalifikací pro samostatnou práci ve zdravotnictví
 - pestré studium vyučované předními odborníky v oboru adiktologie
 - studium v prezenční nebo v distanční podobě při zaměstnání
 - možnost pokračovat v magisterském stupni studia

O studiu: Bakalářské studium adiktologie je rozvrženo do 3 let studia. V prvním roce je kladen důraz především na osvojení znalostí v základních medicínských oborech, jež jsou doplněny o úvod do studia adiktologie. Od druhého ročníku se studium soustředí na odborné adiktologické předměty s mezioborovým přesahem do oblasti psychologie, sociální práce, sociologie, práva nebo kriminologie. Závěr studia je zaměřen na praktickou přípravu, která zahrnuje zvládnutí základních poradenských a terapeutických dovedností. Studium je zakončeno státní závěrečnou zkouškou a obhájením odborné práce na aktuální adiktologické téma v České republice. Studenti oboru adiktologie mají možnost strávit část studia na zahraničních partnerských univerzitách a také dále pokračovat v navazujícím magisterském studiu adiktologie na 1. LF UK. Bakalářský program adiktologie je možné studovat také v kombinované podobě, což umožňuje doplnit si odborné VŠ vzdělání při zaměstnání.

Uplatnění absolventů: Absolventi oboru adiktologie se uplatňují zejména jako pracovníci preventivních programů užívání návykových látek a pracovníci služeb pro uživatele drog (zdravotnických i nezdravotnických, státních i nestátních), a dále jako pracovníci veřejné správy koordinující systém péče pro uživatele drog a prevence rizikového chování. Osvojené znalosti a dovednosti mohou uplatnit v širokém spektru multidisciplinárních týmů, jež se zabývají řešením problémů spojených s užíváním návykových látek v různých pracovních prostředích – např. nízkoprahové zařízení pro uživatele drog, terapeutická komunita, zařízení sociálních služeb nebo speciálního školství, vězeňská služba, policie či soukromý sektor. Profese adiktologa je zařazena mezi nelékařská zdravotnická povolání, a to novelou zákona č. 96/2004 Sb., adiktolog tak může provádět samostatnou práci ve zdravotnictví.

Požadavky na uchazeče: Studium je vhodné pro všechny, kdo se zajímají o interdisciplinární obor adiktologie nebo v něm pracují a kdo dokončili úplné středoškolské vzdělání s maturitou. Příjímací řízení se skládá ze dvou částí, písemné a ústní zkoušky, jež mají povinnou a dobrovolnou část. Uchazeč bude ke studiu přijat, pokud úspěšně zvládne obě jejich povinné části zaměřené na znalosti v oboru adiktologie, biologie, chemie a fyziky v rozsahu dostupných modelových otázek. V dobrovolné části uchazeč dokládá svou motivaci ke studiu odbornou praxí nebo písemnou práci v oboru adiktologie.

Termín pro zaslání přihlášek k přijímacímu řízení je 28. únor daného roku. Zájemci o studium musí ve stanoveném termínu zaslat vyplněnou přihlášku k přijímacímu řízení (ke stažení na <http://is.cuni.cz/studium>), potvrzení od praktického lékaře a potvrzení o zaplacení poplatku za úkony spojené s přijímacím řízením a úspěšně složit přijímací zkoušky.

Zajímá tě problematika veřejného a duševního zdraví v kontextu dalších oborů, jako je právo, sociologie, sociální práce, psychologie nebo ekonomie?

Baví tě výzkum v oblasti společenských věd a zajímá tě jeho využití v praktické protidrogové politice? Chceš se podílet na obrazu návykových látek ve společnosti, programech pro jejich uživatele a na koordinaci těchto programů?

Odpověď je magisterské studium adiktologie!

www.adiktologie.cz/studium

Najdi si adiktologii na Facebooku!

MAGISTERSKÉ STUDIUM ADIKTOLOGIE

- navazující magisterský obor na 1. lékařské fakultě UK v prezenční a kombinované formě
- mezioborové vzdělání s kvalifikací pro samostatnou práci ve zdravotnictví
- pestré studium vyučované předními odborníky v oboru adiktologie

O studiu: Navazující magisterské studium adiktologie je rozvrženo do 2 let studia. Studium absolventy vybaví teoretickými poznatky a praktickými dovednostmi z oblasti prevence a léčby závislostí a protidrogové politiky. Program současně rozvíjí dvě samostatné studijní linie představované koncepty duševního zdraví (mental health) a veřejného zdraví (public health). Do studijního programu jsou zařazeny dvě odborné stáže. Velký důraz je kladen na položení základů vědeckovýzkumné práce. Studijní program adiktologie vychází z rozvíjeného moderního mezioborového přístupu, který nenabízí žádný z doposud existujících studijních oborů a o který je v praxi stále větší zájem. Absolventi jsou vybaveni pro další pokračování v doktorském studijním programu.

Uplatnění absolventů: Absolventi magisterského oboru adiktologie se uplatní v oblasti preventivních programů užívání návykových látek, ve službách pro uživatele drog (zdravotnických i nezávazných, státních i nestátních), v oblasti výzkumu a vzdělávání, ve veřejné správě koordinující systém péče o uživatele drog a prevence rizikového chování nebo v oblasti vymáhání práva (police, vězeňská služba), a to zejména na manažerských a koordinačních pozicích. Kombinace hlavních pilířů studia vytváří unikátní studijní profil, splňující jak nároky spojené s dovednostmi v oboru adiktologie a všech jeho aplikačních oblastech, tak možnost uplatnit se mimo oblast zdravotnictví všude tam, kde je po aplikaci konceptů duševního zdraví a veřejného zdraví v posledních letech stále silnější poptávka (školství, speciální školství, sociální péče, rozvoj preventivních strategií a programů, soukromý sektor atd.). Profese adiktologa je zařazena mezi nelékařská zdravotnická povolání, a to novelou zákona č. 96/2004 Sb., adiktolog tak může provádět samostatnou práci ve zdravotnictví. Tato kvalifikace je podmíněna absolvováním bakalářského studijního programu adiktologie nebo splněním kvalifikačního kurzu.

Požadavky na uchazeče: Studium je vhodné pro absolventy VŠ bakalářských studijních programů, včetně studijního programu Adiktologie. Absolventi jiných oborů než bakalářského studijního programu Adiktologie mají možnost doplnit si znalosti a dovednosti z oboru adiktologie v rámci kvalifikačního kurzu akreditovaného u Ministerstva zdravotnictví ČR, který je zároveň podmínkou pro získání kvalifikace adiktologa (a tím pádem samostatnou práci ve zdravotnických službách). Přijímací řízení k magisterskému studiu adiktologie se skládá ze znalostního testu v oboru adiktologie v rozsahu, který odpovídá náplni bakalářského programu adiktologie. Přijímací zkoušky probíhají v písemné a následně ústní formě. V ústní části přijímacího řízení je kromě výsledků písemného testu zohledněno také vypracování odborné práce v oboru adiktologie nebo doložená praxe v oboru adiktologie.

Termín pro zaslání přihlášek k přijímacímu řízení je 28. únor daného roku. Zájemci o studium musí ve stanoveném termínu zaslat vyplněnou přihlášku k přijímacímu řízení (ke stažení na <http://is.cuni.cz/studium>), potvrzení od praktického lékaře a potvrzení o zaplacení poplatku za úkony spojené s přijímacím řízením a úspěšně složit přijímací zkoušky.

**Chcete realizovat špičkový výzkum v oblasti veřejného a duševního zdraví v kontextu dalších oborů, jako je právo, sociologie, sociální práce, psychologie nebo ekonomie?
Zajímá vás výzkumná práce zaměřená na klinické faktory úspěšné léčby závislostí?
Máte zájem připravovat svou výzkumnou práci podklady pro dynamicky se rozvíjející politiku v oblasti minimalizace rizikového prostředí užívání návykových látek?**

Odpověď je doktorské studium adiktologie!

www.adiktologie.cz

DOKTORSKÉ STUDIUM ADIKTOLOGIE

- čtyřleté doktorské studium na 1. lékařské fakultě UK v Praze
 - v prezenční a v kombinované formě
- transdisciplinární výukový a výzkumný program vedený předními odborníky v oboru adiktologie
 - program zaměřený na zajímavá výzkumná a klinická témata s přesahem do oblasti veřejného a duševního zdraví

O studiu: Doktorský studijní program adiktologie je rozvržen do 4 let studia. Program vede studenty k osvojení schopností a dovedností nezbytných k analýze různých faktorů rizikového prostředí pro škodlivé užívání návykových látek a pro závislostní chování. Jádrem programu je klinický výzkum a praxe, zaměřené na oblast duševního zdraví a dále potom výzkum v oblasti veřejného zdraví, jejichž výstupy představují podklady pro na důkazech založené rozhodování ve zdravotní politice v souvislosti s užíváním návykových látek. Jádrem programu je metodologické vedení k transdisciplinárnímu výzkumu v oboru adiktologie a kombinace kvantitativních a kvalitativních výzkumných metod, které jsou v oboru adiktologie sjednoceny do komplexního epistemologického rámce.

Uplatnění absolventů: Kombinace tří pilířů studia (expertiza v rizikovém prostředí, klinická excelence a veřejnozdravotní analýza) si klade za cíl poskytnout absolventům programu odborné kompetence pro transdisciplinární adiktologický výzkum aplikovaný mj. na oblast klinického hodnocení efektivity veřejnozdravotních politik. Díky tomu budou absolventi programu dobře připraveni na potřeby praxe v oboru vědy a výzkumu, stejně jako na expertní pozice ve veřejném i v soukromém sektoru. Jejich transdisciplinární východiska jim umožní spolupracovat s kolegy z celé řady disciplín, komunikovat výsledky svého výzkumu manažerům a decision-makerům na mezioborové úrovni, a ujmát se např. vedoucích pozic na vysokém stupni odbornosti a/nebo se profilovat jako vědeckovýzkumní pracovníci na tuzemských či zahraničních univerzitách.

Požadavky na uchazeče: Studium je vhodné pro absolventy VŠ magisterských studijních programů ze souvisejících studijních oborů (medicína, zdravotnické obory, psychologie aj., včetně studijního programu Adiktologie). Ústní přijímací pohovor následně prověří: (i) motivaci ke studiu; (ii) znalosti z oboru adiktologie, (iii) fundamentální znalosti z metodologie, z oborů biologie člověka a společenských věd; dále (iv) uchazeč představí projekt své disertační práce v anglickém jazyce, v anglickém jazyce reaguje na případné dotazy; před podáním je vhodné zamýšlený projekt konzultovat s možným školitelem či konzultantem; projekt by měl být tematicky v souladu se zaměřením výzkumné činnosti pracoviště (Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze) či partnera studijního programu (Psychologický ústav AV ČR). Projekt odevzdává v české a anglické verzi (každá jazyková verze v rozsahu min. 4 normostran). Výhodou při přijímacím řízení je vlastní doložená praxe v oboru (např. člen řešitelského výzkumného týmu, dobrovolnická pomoc, stáž v zařízení atd.).

Termín pro zaslání přihlášek k přijímacímu řízení je 28. únor daného roku. Zájemci o studium musí ve stanoveném termínu zaslat vyplněnou přihlášku k přijímacímu řízení (ke stažení na <http://is.cuni.cz/studium>), potvrzení od praktického lékaře a potvrzení o zaplacení poplatku za úkony spojené s přijímacím řízením a úspěšně složit přijímací zkoušky.

Konference

PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ (PPRCH)

Od roku 2004 se každoročně na podzim koná konference
Primární prevence rizikového chování,
na které se pravidelně schází více než 300 odborníků
z oblasti prevence rizikového chování.

Konferenci organizuje:

**Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze
a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze**

ve spolupráci s hlavními partnery:

**Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
Hlavní město Praha
Katedra psychologie PedF, Univerzita Karlova v Praze**

Během každé konference je vedle hlavního tématu věnován prostor
tematickým blokům z oblasti rizikového chování:

- agrese a šikana
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
 - poruchy příjmu potravy
 - rasismus a xenofobie
 - negativní působení sekt
 - sexuální rizikové chování
- závislostní chování (adiktologie)
- systémový přístup v primární prevenci

Na konferenci zaznívají **jak příspěvky teoretické, koncepční, tak praktické,
vycházející ze zkušeností a podmínek v České republice**
(kazuistiky, příklady dobré praxe).

Bližší informace o konferenci lze nalézt zde:

www.pprch.cz

KLINIKA ADIKTOLOGIE 1. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
A VŠEOBECNÁ FAKULTNÍ NEMOCNICE V PRAZE
WWW.ADIKTOLOGIE.CZ

ISBN 978-80-7476-012-9

NEPRODEJNÉ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ